

TÜRKİYE'DE ÇİFTÇİLERİN SOSYAL GÜVENLİĞİ VE SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN ÇİFTÇİLER ÜZERİNE OLASI ETKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Oğuz KARADENİZ¹

ÖZET

Ülkemizde çiftçiler en yoksul çalışan gruplarından birisidir. Çiftçilerin sosyal güvenliği ise genel olarak sosyal sigorta ilkeleri çerçevesinde, 2926 sayılı kanun uyarınca Bağ-Kur tarafından sağlanmaktadır. Yoksul çiftçilerin önemli bir bölümünün ise başta yeşil kart uygulaması olmak üzere sosyal yardım ve hizmet programlarından da faydalandığı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte çiftçilerin ihtiyaçlarına yönelik, doğrudan gelir desteği, tarım sigortaları gibi uygulamalar da çiftçilere gelir güvencesi sağlayan, çiftçilere özgü sosyal programlardır. Çalışmanın amacı çiftçilere yönelik sosyal güvenlik programları ile çiftçilerin belirtilen programlarından ne ölçüde faydalandıklarını ortaya koymak ve sosyal güvenlik reformunun çiftçiler üzerine olumlu ve olumsuz etkilerini incelemektir.

Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Bağ-Kur verilerinden faydalanılmış, çiftçilerin sosyal güvenlik programları karşısındaki durumu incelenmiştir. Sosyal güvenlik reformu ile çiftçilerin ne kadarının zorunlu sosyal sigorta kapsamı dışında kalabileceği tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla TÜİK' in 2003 yılı Hane Halkı Gelir Tüketim Anketi 'nden (HHGTA) istatistik paket programı (SPSS) yardımıyla çiftçilerin yıllık tarımsal gelir ve Bağ-Kur'a kayıtlılık durumları hesaplanmıştır. Çalışma yapılırken, ülkemizdeki reforma ışık tutması açısından AB'ne üye ülkelerde çiftçilere yönelik sosyal sigorta programları ile bunların finansmanı hakkında özet bilgilere de yer verilmiştir. Çalışmamız ile sosyal sigorta gerekse sosyal yardım ve hizmet programlarının, gerekse çiftçilere yönelik desteklerin çiftçileri koruma altına almakta yetersiz kaldığı, çiftçilerin Bağ-Kur'a kayıtlılık oranı ile düzenli prim ödeme alışkanlıklarının ise çok düşük olduğu tespit edilmiştir.

¹ Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi

Halen gündemde olan sosyal güvenlik reformu çerçevesinde bağımlı ve bağımsız çalışanların ödemeleri gereken primler ve belirtilen kesimlere sağlanan sigorta edimleri eşitlenmeye çalışılmaktadır. Reform ile çiftçilerin zaten ödeyemedikleri prim tutarları bağımlı çalışanlarla aynı seviyeye yükselmektedir. Çiftçilere tanınan prim tahsil kolaylıkları ise kaldırılmaktadır. Çiftçilerden belirli gelir düzeyi altında gelir elde ettiğini belgeleyenler ise kamuoyunda prim affi olarak bilinen 5458 sayılı Kanun ile zorunlu sigortalılık kapsamı dışına çıkarılmıştır. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı'nda da kapsam ile ilgili aynı hüküm yer almaktadır. Diğer yandan zorunlu sigortalılık kapsamı dışına çıkartılan ve çiftçilerin yarısından fazlasını oluşturan kesimin yoksul sayılıp sayılmayacağı, bir başka anlatımla sosyal yardım ve hizmetlerden ne ölçüde faydalanacakları konusunda tasarılar da bir açıklık bulunmamaktadır. Sonuçta çiftçilerin önemli bölümü sosyal güvenlik sistemi dışına itilmektedir. Diğer yandan zorunlu sosyal sigorta kapsamına giren ve prim ödeyebilen çiftçilere sağlanan sigorta edimlerinin kapsamı genişlemektedir. Yapılması gereken çiftçilere özgü sosyal sigorta kolaylıklarının aynen muhafazası ile çiftçilere yönelik sosyal sigorta programlarının finansmanına AB ülkelerinde olduğu gibi özel devlet desteğinin sağlanmasıdır. Bununla birlikte tarım kesiminin verimliliğinin artırılmasına yönelik tedbirler alınmalı, çiftçiliği terk edip hizmetler ve sanayi sektöründe iş arayan çiftçilerin yeni işlere uyumu için mesleki eğitim programların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: çiftçi, tarım, sosyal güvenlik reformu, sosyal sigortalar, sosyal yardım ve hizmetler

Keywords: farmer, agriculture, social security reform, social insurance, social assistances and services

GİRİŞ

Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde en çok tartışılan ya da tartışılması beklenen müzakere başlıklarının bir tanesinin de ülkemiz tarımı olduğu görülmektedir. Tarım sektörümüz, yarattığı katma değer düşüklüğü ve rekabet gücünün zayıflığı ile sürekli gündeme getirilmektedir. Hali hazırda istihdamın neredeyse üçte birini oluşturan tarım sektöründe çalışanların yaklaşık yarısını tarımda kendi hesabına çalışan çiftçiler oluşturmaktadır. Çiftçilerin önemli bir bölümü elde ettikleri gelir ve çalışma koşulları açısından son derece olumsuz koşullarda hayatlarını devam ettirmektedirler. Mevcut sosyal güvenlik sistemi çiftçileri korumaktan uzaktır. Halen gündemde olan sosyal güvenlik reformu ile gelir seviyesi düşük olduğunu beyan eden çiftçiler açısından sosyal sigorta kapsamı daraltılmaktadır. Sisteme katılabilen çiftçilere sağlanan sosyal sigorta edimleri çoğu AB ülkesinde çalışan meslektaşlarının bile üzerine çıkmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde Türkiye’de çiftçilerin sosyo-ekonomik durumu incelenmiş, ardından mevcut sosyal güvenlik sistemi içerisinde Türkiye’de tarım sektöründe kendi adına ve işveren olarak çalışanların sosyal güvenliği AB ülkelerinde çiftçilerin sahip oldukları sosyal sigorta hakları ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Son bölümde ise sosyal güvenlik reformunun çiftçiler üzerine olumlu ve olumsuz yönleri incelenmiştir. Çalışmamız sonuç ve öneriler kısmıyla sona ermektedir.

I- TÜRKİYE’DE ÇİFTÇİLERİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

Çiftçilik kanunlarımızda çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. 6964 sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununun² 5184 sayılı kanunla değişik I/A maddesinde ise çiftçilik ve çiftçi tanımı aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

“...Çiftçilik : Bu Kanunun uygulanması bakımından ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesini, bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesini, muhafaza ve pazarlanmasını,

Çiftçi : Çiftçilik faaliyetlerini mal sahibi, kiracı, yarıcı veya ortakçı olarak devamlı veya en az bir ekim veya yetiştirme devresi yapanları, İfade eder.”

Zirai faaliyet ve çiftçi 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun³ 52. maddesinde ise aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

“Zirai faaliyeti arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılarını ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılmasını ifade eder.Yukarıda yazılı faaliyetlerin içinde yapıldığı işletmelere zirai işletme, bu işletmeleri işleten gerçek kişilere (adi şirketler dahil), vergiye tabi olsun veya olmasınlar, çiftçi ve bu faaliyetler neticesinde istihsal olunan maddelere de mahsul denir.....”

² 23/5/1957 Tarih 9614 sayılı Resmi Gazete

³06/1/1961 Tarih, 10700 sayılı Resmi Gazete

2926 sayılı Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 2. maddesinde “ Kanunla veya kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın 3 üncü maddenin (b) bendinde tanımlanan tarımsal faaliyetlerde bulunanlar, bu Kanuna göre sigortalı sayılırlar.” hükmüne yer verildikten sonra adı geçen Kanun'un 3. maddesinin b fıkrasında tarımsal faaliyette bulunanlar aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

“ Kendi mülkünde, ortaklık⁴ veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde, kamuya mahsus mahallerde ekim dikim, bakım, üretim, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veya doğrudan doğruya tabiatan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünlerinin üretimini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiriciler tarafından muhafazasını, taşınmasını sağlayanları veya bu ürünlerden sair bir şekilde faydalanmak suretiyle kendi adına ve hesabına faaliyette bulunanlardır.”

2926 sayılı Kanun'da yapılan tarımsal faaliyette bulunanlar tanımı, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 52. maddesi ile 6964 sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği kanununun 5184 sayılı kanunla değişik 1/A maddesinde ise çiftçilik ve çiftçi tanımından öz olarak aynı olmakla birlikte 2926 sayılı Kanun tarımsal faaliyetin kendi adına ve hesabına yapılmasını vurgulamıştır. Çiftçilik tanımının çeşitli kanunlarda kanunların çıkarılış amaçları da dikkate alındığında küçük farklılıklarla yapılması doğaldır. Bununla birlikte çiftçiyi en geniş anlamıyla kendi adına ve hesabına kendi arazisinde ya da başkalarının arazilerinde çeşitli sözleşmelere dayanılarak yapılan tarımsal faaliyetlerde bulunan kimse olarak tanımlayabiliriz.⁵

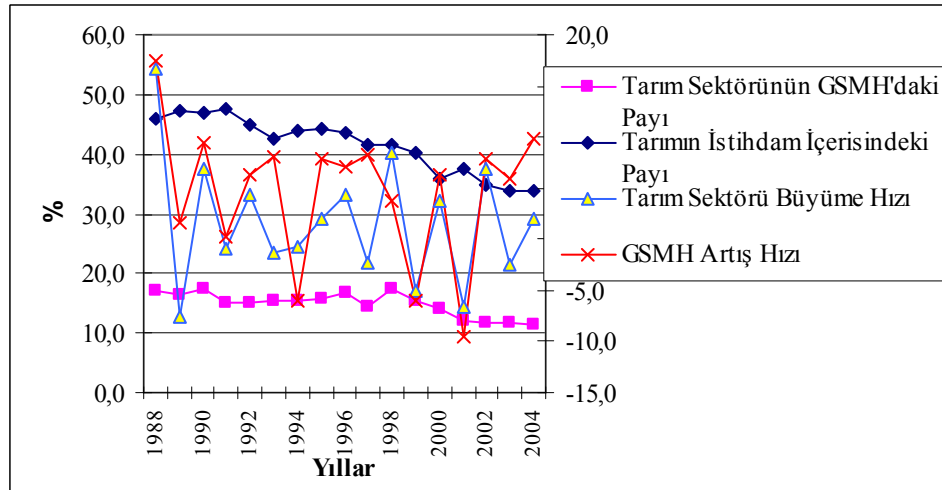
Ülkemizde çiftçilerin sosyo-ekonomik durumunu ortaya koyabilmek için öncelikle tarım sektörünün yıllar içinde ülke ekonomisi içerisindeki payını incelemek yerinde olacaktır. 1980 sonrası ekonominin dışı açılma sürecinde tarım sektörünün ekonomi içerisindeki payı giderek küçülmeye başlamıştır. Tarım sektörünün 1988'de Gayri safi milli hasıla (GSMH) içerisindeki payı %17,3 iken 2004 yılında %11,5'a kadar gerilemiştir. Tarım 16 yıl içerisinde tarımın GSMH' daki payının dramatik biçimde %34 oranında azalması, istihdamın azalmasına aynı oranda yansımamıştır. Aynı dönem içerisinde

⁴ “..Ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya kamuya mahsus mahallerde tarımsal faaliyetin yapıldığının tespitinde mahalli örf ve adete bakılır.” Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu Kapsamında Tarımsal Faaliyette Bulunanların Tespit, Tescil Ve Takibi Hakkında Yönetmelik m.4, 16.09.2004 Tarih, 25585 sayılı Resmi Gazete

⁵ Kadir ARICI, Türkiye'de Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanların (Çiftçilerin) Sosyal Güvenliği, Kamu İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Prof. Dr. Kamil TURAN'a Armağan, Cilt:7, Sayı:2 2003, s. 57

tarımda istihdam edilen işgücünün toplam işgücü içerisindeki payı %46'dan %34'e düşmüş ve %26 oranında azalmıştır. Aynı dönemde tarımdaki istihdamın tarımın katma değerinden daha az oranda azalmasının nedeni, tarım dışı sektörlerdeki yüksek işsizlik oranına, tarımda çalışan eğitim durumu düşük nüfusun kentsel alanda iş bulma zorluğuna vb bağlanabilir. Tarım 1994, 1999 ve 2001 ekonomik krizlerinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Ancak ekonomik krizin olmadığı yıllarda da tarımın GSMH'daki payının önemli oranlarda küçüldüğü görülmektedir. Örneğin GSMH 1989 yılında bir önceki yıla göre 1,6 artarken, tarım sektörü %7,6, GSMH 1997 yılında %8,3 artarken, tarım sektörü % 2,3 , 2003 yılında GSMH %5,9 artarken, tarım sektörü % 2,5 oranında küçülmüştür. 2004 yılında Türkiye'nin son yirmi senede yakaladığı hızlı ekonomik büyüme oranı (%9,9) ise tarım sektörünün GSMH içerisindeki payının sadece %2 oranında artması şeklinde rakamlara yansımıştır.

GRAFİK:1 YILLAR İTİBARIYLA TARIM SEKTÖRÜNE İLİŞKİN EKONOMİK GÖSTERGELER VE GSMH ARTIŞ HIZI (1988-2004)

Kaynak; DPT; Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-2004 www.dpt.gov.tr (Erişim Tarihi:10.11.2005)'den faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tarımın GSMH içerisindeki payının küçülmesinin bir çok nedeni bulunmaktadır. Hızlı nüfus artışı, toprakların giderek küçülmesine neden olmuştur. Çoğu küçük toprak sahibi çiftçiler ölçek ekonomilerinden faydalanamadıkları için, yüksek sabit maliyete katlanmakta ve karlarını arttıramamaktadırlar.⁶ Tarımsal üretimde teknolojik yeniliklerden yeterince yararlanılamaması verimi düşürmektedir. Tarım işgücünün eğitim seviyesinin

⁶ H. Naci BAYRAÇ, Füsün YENİLMEZ, Türkiye ve AB Tarım Sektörlerinin Karşılaştırması, s.4 www.e-ekonomistdergi.com/makaleler/nbayrac.htm Erişim Tarihi:01.10.2005)

düşüklüğü ve tarımsal üretimde çoğu zaman geleneksel yöntemlerin kullanılması var olan arazilerin veriminin düşüklüğüne yol açmaktadır. Hükümetlerin izlediği tarımsal destek politikaları da tarımın payının küçülmesinde önemli bir neden olarak ortaya çıkmaktadır. Yıllar içerisinde tarımsal ürünlere verilen destek fiyatlarının azaltılması, tarımın GSMH' daki payının küçülmesine katkı sağlamıştır. Başta ilaç, gübre, tohum, akaryakıt olmak üzere girdi fiyatlarının yüksekliği de tarım girişimcisinin maliyetini arttırmakta ve karının azalmasına neden olmaktadır.

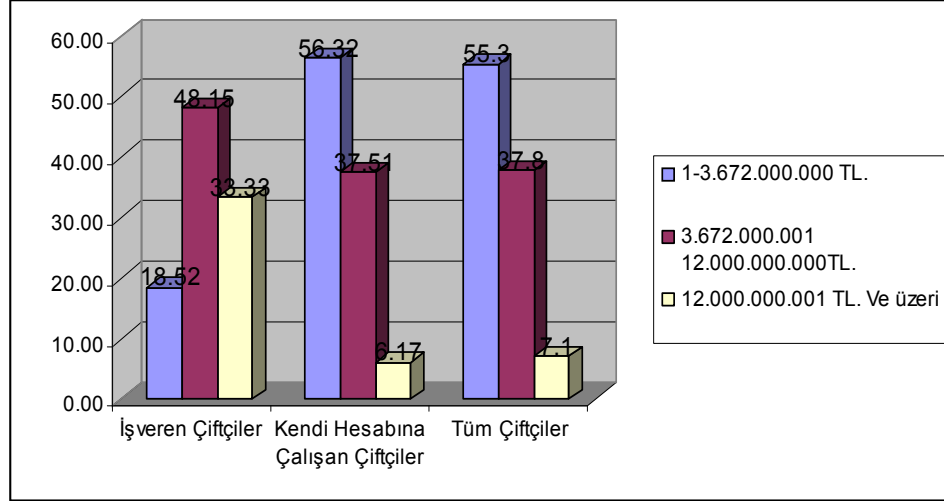
Tarımın GSMH' dan aldığı payın giderek küçülmesi tarımda kendi adına ve işçi olarak çalışanların da sosyo-ekonomik durumunu etkilemektedir. Tarım sektöründe yoksulluk oranı diğer sektörlerle oranla görece yüksektir. 2003 yılı itibariyle Türkiye genelinde tarım kesiminde yoksulluk oranı %39,89 iken, kentsel kesimde %26,42, kırsal kesimde ise %40,91 olarak hesaplanmıştır.⁷ Aynı yıl içerisinde Türkiye genelinde sanayi sektöründe çalışanların yoksulluk oranı %21,34, hizmetler sektöründe çalışanların yoksulluk oranı ise %16,76'dır. İşsizlerin ise yoksulluk oranı %30,97'dir.⁸ İşsizlerin bile yoksulluk oranının tarım kesiminde çalışanlardan düşük olması çiftçilerin ne kadar zor koşullar altında hayatlarını devam ettirdiklerinin de bir göstergesidir.

Tarımda kendi adına ve işveren olarak çalışanların elde ettikleri gelir de çok yüksek değildir. 2003 yılı Hane halkı Gelir tüketim Anketi (HHGTA) sonuçlarına göre tarımda kendi adına ve işveren olarak çalışanların elde ettikleri tarım geliri asgari ücretin yıllık tutarı dikkate alınarak grafik 2'de gösterilmiştir.

⁷ TÜİK 2003 yılı Yoksulluk Çalışması www.die.gov.tr (Erişim Tarihi:14.12.2005)

⁸ TÜİK , y.a.g.ç.

GRAFİK:2 TARIMDA İŞVEREN VE KENDİ HESABINA ÇALIŞANLARIN YILLIK NAKDİ TARIM GELİRLERİNİN DAĞILIMI

Kaynak; TÜİK HHGTA' nden (2003) yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Grafik:2'nin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere tarımda kendi adına ve işveren olarak çalışanların %55,3'ünün yıllık tarım nakdi gelirleri 2003 yılı itibariyle asgari ücretin yıllık tutarının altında kalmaktadır.

II- TARIMDA BAĞIMSIZ ÇALIŞANLARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ VE YAŞANAN SORUNLAR

A- TARIMDA ÇALIŞANLARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ VE AB'YE ÜYE BAZI ÜLKELERDE MEVCUT UYGULAMALAR

Modern anlamda sosyal güvenlik sistemi 19. yüzyılın sonunda sanayi devriminin işçi sınıfı üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek amacıyla ilk olarak Almanya'da kurulmuş⁹, ardından primlerle finanse edilen sosyal sigorta programları ile vergilerle finanse edilen sosyal yardım ve hizmetler önce gelişmiş ülkelere, ikinci dünya savaşından sonra ise tüm ülkelere yayılmaya başlamıştır. Sosyal sigorta programları sanayi işçilerini kapsayan ve kentsel ekonomik ihtiyaçlar için geliştirilmiştir. Dolayısıyla tarımda çalışanların sosyal güvenlik ihtiyaçları daha farklıdır ve klasik sosyal güvenlik programlarını

⁹ Modern anlamda sosyal güvenlik sisteminin doğumu hakkında detaylı bilgi için bkz. Ali Nazım SÖZER, Sosyal Devlet Uygulamaları Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Yayını no:8 İzmir 1997

olduğu gibi kırsal kesime uygulamak zor görünmektedir¹⁰. Gerçekten de tarım dışı sektörlerde ücretli olarak çalışanların sosyal güvenliğin en önemli işlevi kazanç seviyesini garanti etmek nispeten daha kolaydır. Oysa tüm gelirleri piyasaya sunacakları ürünlerin gelirine bağlı olan çiftçilerin hastalık, analık, iş kazası ve meslek hastalığı, yaşlılık gibi herkes için geçerli olabilecek riskler dışında gelir güvencesini tehlikeye iten doğal afet riskleri de bulunmaktadır.¹¹ Bu nedenle tarım sektöründe çalışanlara yönelik olarak ürün ve doğal afet sigortası, üretilen ürünler için pazar ve fiyat garantisi, iyi sağlık hizmetleri gibi sosyal güvenliğin farklı şekilleri geliştirilebilir.¹² Bununla birlikte tarıma yönelik sosyal güvenlik politikasının tek başına yeterli güvenceyi sağlayamayacağı ve belirtilen kesime yönelik sosyal güvenlik politikasının piyasa organizasyon sistemi, fiyatların düzenlenmesi ile üretimin yönlendirilmesi, modernleştirilmesini hedefleyen tarım politikasını temel alarak yürütülmesi gerekmektedir.¹³

Çiftçilerin sosyal güvenliğinde dikkate alınması gereken bir diğer nokta, çalışan tüm kesimleri etkileyebilecek iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık, analık, malullük, ölüm, yaşlılık gibi risklerin çiftçilere yönelik doğurduğu özel sonuçlardır. Gerçekten de büyük ve fazla sayıda kişinin çalıştığı çiftliklerde çiftçinin hastalığı, maluliyeti ya da yaşlılığı durumunda meydana gelen riskin doğurduğu olumsuz sonuçlar daha az olabilecektir. Bununla beraber çiftliğin küçük olması ve çiftçinin yürüttüğü işleri diğer aile fertlerinin yürütememesi durumunda meydana gelen risk çiftçiyi ve ailesini önemli ölçüde etkileyebilecektir.¹⁴ Avrupa Birliği'ne üye çeşitli ülkelerde çiftçiler için uygulanan sosyal sigorta programları çiftçilerin çalışma şekilleri, prim ödeme kabiliyetleri de dikkate alınarak düzenlenmiştir. Tablo 1'de Bazı Avrupa Birliği ülkelerinde tarımda kendi adına çalışanların sosyal güvenliği ile ilgili özet bilgi verilmiştir. Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere tarımda kendi adına çalışanlar için Belçika, İngiltere, Hollanda ve İrlanda'da iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolu uygulanmazken, Almanya, Yunanistan, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Hollanda ve Avusturya'da hastalık halinde geçici iş göremezlik ödeneği uygulaması bulunmamaktadır. Maluliyet, yaşlılık ve ölüm sigorta riskleri İrlanda dışında tüm ülkelerde karşılanmakta, İrlanda'da ise sadece maluliyet riski karşılanmamaktadır. Aile yardımları İngiltere dışındaki ülkelerde ya özel olarak ya da genel sistem içerisinde uygulanmaktadır. İşsizlik

¹⁰ ILO; Social Security Principles, International Training Center of The ILO, Turin, Italy, 1998, s. 28

¹¹ Robert SAVY, Tarımda ve Kırsal Kesimde Sosyal Güvenlik, Çeviren Yusuf ALPER; Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, Yayın No:77, İstanbul, 1987, s. 31 vd.

¹² ILO; a.g.e. s. 29

¹³ SAVY, a.g.e. s.31

¹⁴ SAVY, a.g.e. s. 26 vd.

riski ise Finlandiya ve İsveç dışında diğer ülkelerin sosyal güvenlik programları tarafından kapsanmamaktadır.

TABLO:1 BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE TARIMDA KENDİ ADINA ÇALIŞANLARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ ÖZET TABLO

Ülkeler	İş Kazası ve Meslek Hastalığı (İKMH)	Hastalık –Analık (Tıbbi Yardım)	Hastalık- Analık (Nakdi Yardım)	Malullük- Yaşlılık- Ölüm(MYÖ)	Aile Yardımları	Uzun Dönem Bakım	İşsizlik
Belçika	Yok	Var	Var.	Var	Var.	Var.	Yok
Almanya	Var (b)	Var	Yok.	Var	Var (b).	Var. (d)	Yok
Yunanistan	Var	Var.	Yok (a)	Var.	Kısmen var.(c)	Kısmen var. (c)	Yok
İspanya	Var	Var	Yok.	Var	Var (b)	Yok	Yok
Fransa	Var	Var	Yok (a)	Var	Var (b)	Yok	Yok
Finlandiya	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var
İrlanda	Yok	Var	Yok (a)	Maluliyet Yok. Yaşlılık- Ölüm var.	Var	Yok	Yok
İtalya	Var (b)	Var (b)	Yok (a)	Var.	Var	Var (b)	Yok
Hollanda	Yok.	Var	Yok (a)	Var.	Var.	Var.	Yok.
Avusturya	Var	Var.	Yok (a)	Var.	Var (b)	Var (b)	Yok
Portekiz	Var.	Var.	Var (Bazı istisnalarla)	Var.	Var (b)	Var (b)	Yok
İsveç	Var	Var	Var	Var	Var	Var.	Var.
İngiltere	Yok	Var.	Var.	Var.	Var (b)	Yok.	Yok.

a- Hastalık ödeneği mevcut olmayıp, analık halinde ödenek mevcuttur.

b- Genel sistem içerisinde mevcut.

c- Yunanistan'da aile yardımları Emeklilik ve ya maluliyet durumunda eş ve çocuklara ek ödeme şeklinde Uzun dönem bakım%50 maluliyet ve emekliler için körlük durumunda var.

d- Almanya'da uzun dönem bakım Hastalık sigortası içerisinde zorunlu olup, çiftçiler için özel düzenleme Yok.

Kaynak. Social Protection of the Self-employed Social Protection Schemes for Self-employed Farmers, Craftsmen and Tradesmen in the Member States of the EU and of the EFTA 1st January 2003 www.europa.eu.int (Erişim Tarihi:22.11.2005)

Tablo 2’de bazı Avrupa Birliği üyesi ÷lkelerde tarımda kendi adına çalışanların sosyal güvenliğinin finansmanı ile ilgili özet bilgilere yer verilmiştir. Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere hemen tüm ÷lkelerde çiftçilerin sosyal güvenliğinin finansmanına devlet önemli katkılarda bulunmaktadır.. Tarımda çalışanları sosyal sigorta kapsamına alınmasını kolaylaştıracak düzenlemelerin başında tarımda çalışanların gelir düzeylerinin tespiti önem taşımaktadır. İtalya’nın belirtilen konudaki uygulamaları dikkat çekicidir. İtalya’da tarımsal arazinin dağlık ya da standart olup olmamasına, tarımsal faaliyetin süresine göre prim oranları değişmektedir. Portekiz’de ise yıllık asgari ücretin 6 katının altında gelir elde edenler sistem dışında tutulurken, aylık asgari ücretin 12 katından az gelir elde edenlerin prime esas kazanç tutarı yarı yarıya azaltılmaktadır.

TABLO:2 BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÷LKELERDE TARIMDA KENDİ ADINA ÇALIŞANLARIN SOSYAL GÜVENLİĞİNİN FİNANSMANIN GENEL ESASLARI

÷lkeler	Finansmanın Genel Esasları
Belçika	Finansmanın %66’sı primlerle, %33’ü vergilerle ve %1’i ise diğer kaynaklarla sağlanmaktadır.
Almanya	Hastalık ve analık halinde finansmanın %53’ü federal fonlar ve %47’si primlerle, malullük, yaşlılık, ölüm (MYÖ) halinde %70 vergi gelirleri ile %30 sabit oranlı prim ile iş kazası ve meslek hastalıkları (İKMİ) halinde %31,81 primlerle, %37,48 vergilerle, %10,71 diğer kaynaklarla, aile yardımları vergilerle finanse edilir.
Yunanistan	Finansman sigortalıların ödedikleri primler devlet katkısı ile sağlanmaktadır.
İspanya	Finansman primlerle sağlanmaktadır. Hastalık, analık, MYÖ sigorta kolları için %18,75, İKMİ için %1 prim alınmaktadır. Nakdi hastalık yardımları için isteğe bağlı olarak %2,7 ek prim alınmaktadır. Alt sınır 565 Avro’dur. (2002)
Fransa	Hastalık, analık, malullük için %8,13, emeklilik için %8,4%1,29 oranında zorunlu tamamlayıcı sigorta için %0.1 oranında ölüm sigortası primi ile %4,36 oranında aile yardımı sigorta koluna prim kesilmektedir. İKH için yıllık 283,22 Avro prim alınmaktadır.
İrlanda	Hastalık, analık için özel prim olmamakla birlikte yıllık gelirin 18.512 Avro’yu geçmesi halinde %2 oranında MYÖ için %3 oranında prim alınmaktadır.
İtalya	Primler toprağın değerlendirme biçimine, yılına çalışma gününe ve geleneksel gelire göre değerlemektedir. Standart ekilen alan 21 yıldan fazla ekiliyorsa %19,80, 21 yıldan az süre ile ekiliyorsa %17,30 oranında, dağlık ekilen alan 21 yıldan fazla süre ile ekiliyorsa %16,8 oranında, 21 yıldan az süre ile ekiliyorsa %12,0 oranında prim alınırken, prime esas kazanç yıllık çalışma gününe göre değerlemektedir. İKMİ için standart ekilen arazi için yıllık 640 Avro dağlık alanlardaki araziler

	için 443 Avro yıllık prim alınırken ayrıca emeklilik fonu için günlük 0,52 Avro tutarında ek vergi alınmaktadır.
Avusturya	Hastalık yardımlarının %76,2'si primlerle, %23,8'i diğer kaynaklarla, analık yardımlarının %30'u primlerle, %70'i aile tazminat fonunca, MYÖ yardımlarının % 25,4'ü primlerle %75,4'ü hükümet fonlarınca ve %0,2'si diğer kaynaklarca İKMH yardımlarının %73,3'ü primlerle %24,4'ü hükümet fonlarınca, %2,3'ü diğer kaynaklarca finanse edilmektedir. Hastalık ve analık sigortası primleri %6,4 MYÖ prim oranı %14,5 İKMH %1,9'dur. Prime esas kazanç tutarı arazinin değerine göre hesaplanmakta olup aylık 3,920 Avro'yu geçemez.
Portekiz	Bağımsız çalışanlar için sistem mevcut iken yıllık geliri asgari ücretin 6 katından az olanlar zorunlu sigortalı değildirler. Zorunlu sigorta analık ve MYÖ risklerini kapsamaktadır. İsteğe bağlı sigorta ise hastalık, meslek hastalıkları ve iş kazaları için özel sigorta kuruluşlarına prim ödeme imkanı mevcut iken sağlık yardımları tüm ikamet edenler için geçerlidir. Primler zorunlu veya isteğe bağlı sigorta olup olmamasına göre %25,4 ile %32 arasında değişmektedir. Asgari ücrete endeksli 11 prime esas kazanç basamağı bulunmaktadır. Eğer yıllık tarımsal gelir garanti edilen asgari ücretin 12 katından az ise prime esas kazanç sınırı %50 oranında azaltılmaktadır.

Kaynak. Social Protection of the Self-employed Social Protection Schemes for Self-employed Farmers, Craftsmen and Tradesmen in the Member States of the EU and of the EFTA 1st January 2003 www.europa.eu.int (Erişim Tarihi:22.11.2005)

1- Türkiye'de Çiftçilere Primli Rejim Çerçevesinde Sağlanan Sosyal Güvenlik

Ülkemizde tarımda kendi adına çalışanları kapsayan ve zorunluluk unsurunu taşıyan sosyal sigorta programları II ve III. Kalkınma planlarında yer almasına karşın¹⁵ esnaf ve sanatkarların sosyal güvenliğini sağlayan Bağ-Kur'un kurulmasından yaklaşık 11 sene sonra yürürlüğe girebilmiştir. Ülkemizde tarım sektöründe kendi adına çalışanlar 01.01.1984 tarihinden itibaren 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Kanunu¹⁶ ile sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır. Hemen belirtelim ki 4956 sayılı Kanun'la 2926 sayılı kanun'da yapılan değişikliklerle tarımda bağımsız

¹⁵ Şebnem SEÇER, Planlı Dönemde Sosyal Güvenlik Alanındaki Gelişmeler, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı:3, 1999, s.48-68. <http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi03/planli.htm> (Erişim Tarihi:01.12.2005)

¹⁶ 20.10.1983 T. Ve 18197 sayılı Resmi Gazete

çalışanlara geniş ölçüde 1479 sayılı Bağ-Kur kanunu'nda yer alan hükümler uygulanmaya başlamıştır.¹⁷

2926 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre ; *“Kanunla veya kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın 3 üncü maddenin (b) bendinde tanımlanan tarımsal faaliyetlerde bulunanlar, bu Kanuna göre sigortalı sayılırlar.”* Hemen belirtelim ki yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, 16 yaşından büyükler için tespit edilen asgari ücret tutarından az olduğunu beyan eden veya belgeleyenler” kanun kapsamı dışındadır. (5458 sayılı Kanun m.15)^{18 19} İlk tescil tarihinde 58 yaşını dolduran kadınlar ile 60 yaşını dolduran erkekler istekleri halinde sigortalılık kapsamına alınırlar. (Tescil Yönetmeliği m.5/1) Kişinin fiilen tarımsal faaliyette bulunması yeterlidir. (Tescil Yönetmeliği m.5/2) Mülk veya hayvan sahibinin elde edilen üründen belli bir pay almak veya kiralamak suretiyle, mülkünden veya hayvanından başkalarının yararlanmasına izin vermesi, Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu Kapsamında Tarımsal Faaliyette Bulunanların Tespit, Tescil Ve Takibi Hakkında Yönetmeliği kapsamında ortaklık olarak kabul edilmektedir. Mülk veya hayvan sahibi ile bunlardan yararlananların her biri tarımsal faaliyette bulunanlar kapsamında değerlendirilir.(Tescil Yönetmeliği m.5/3)²⁰

Tarım sigortası kapsamında sağlık yardımı ile malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarından edim sağlanacaktır. Aşağıda 2926 sayılı Kanun çerçevesinde sağlanan edimlerden yararlanma koşulları ele alınmıştır. Hemen belirtelim ki sağlık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta edimlerinden

¹⁷ Ali GÜZEL, Ali Rıza OKUR, Sosyal Güvenlik Hukuku, 10. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul Ekim 2004, s. 592, Can TUNCAY, Ömer EKMEKÇİ, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri 11. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, Şubat 2005, s. 537 vd.

¹⁸ 04.03.2006 Tarih ve 26098 sayılı Resmi Gazete

¹⁹ Makalemiz kaleme alındığı sırada henüz değişiklik yapılmamıştı. T.B.M.M. Genel Kurulu'nda Sosyal Güvenlik Prim Alacaklarının Yeniden Yapılandırılması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun tasarısı görüşülürken verilen bir önerge ile madde tasarıya eklenmiş ve yasalaşmıştır. Böylelikle sosyal güvenlik reformu çerçevesinde yapılması planlanan prim ödeme gücü olmayan çiftçilerin sosyal sigorta kapsamı dışına çıkarılması öne alınmıştır. Konu ile ilgili yorumlarımız için bkz. III/A-1 vd.

²⁰ Yönetmeliğin uygulanmasında; a) Kanunla veya Kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan sosyal güvenlik kurumlarına sigortalı olarak prim veya kesenek ödeyenler, b) Bu Maddenin (a) bendinde belirtilen sosyal güvenlik kurumlarından malullük aylığı, yaşlılık aylığı veya daimi tam iş göremezlik geliri alanlar ile malullük veya yaşlılık veya tam iş göremezlik geliri almak için talepte bulunanlar, c) 18 yaşını doldurmayanlar, d) Tescil tarihinde 58 yaşını dolduran kadınlar ile 60 yaşını dolduran erkekler sigortalı sayılmazlar.(Tescil Yönetmeliği m.6)

faaydalanabilme koşulları 4956 sayılı Kanun ile 1479 sayılı Kanun çerçevesinde belirlenmektedir.

a- Malullük Sigortası

Malullük sigortasından faydalanabilmek için sigortalının malul sayılması, yazılı olarak malullük, tamamlayıcı koşul olarak ise Bağ-Kur'a beş tam prim ödemiş olması gerekmektedir. Kanun'un prim ödeme koşulu iş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle maluliyet durumunda sigortalının talebi halinde maluliyet aylığı bağlanmaktadır. Malullük aylığı kapsamında sağlanan edim malullük aylığı ve dolaylı ve tabii olarak da malullük aylığına hak kazanmayla birlikte sağlık yardımı alınmasıdır.²¹

b- Yaşlılık Sigortası

Çiftçilerin yaşlılık sigortasından tam aylık alabilmeleri için 25 tam yıl sigorta primi ödemiş, kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. (1479 sayılı Kanun m.35) 08.09.1999'dan sonra ilk defa tescil edilmiş olan kadın sigortalı 60, erkek sigortalı ise 62 yaşını doldurmuş olmak, 15 tam yıl prim ödemiş olmak koşuluyla Kurumdan kısmi aylık talebinde bulunabilecektir. (1479 sayılı Kanun m. 35) Yaşlılık aylığından sağlanan edimler arasında yaşlılık aylığı, yaşlılık aylığına hak kazanamama durumunda primlerin toptan olarak ödenmesi ve sağlık yardımı yapılması bulunmaktadır.

c- Ölüm Sigortası

Ölüm sigortasından faydalanabilmek için sigortalının 5 tam yıl sigorta primi ödemiş olması veya 5 tam yıl sigorta primi ödemiş, toptan ödeme talep etmiş, fakat henüz almamış olması, malullük veya yaşlılık aylığı bağlanmış veya aylığa hak kazanmış olması veya malullük veya yaşlılık aylığı, çalışmaya başlaması dolayısıyla kesilmiş olması gerekmektedir. Ölümün sigortalının geçirdiği iş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla olması halinde prim ödeme süresi aranmaz. (1479 sayılı kanun m.41) Hak sahiplerine ölüm sigortasından, ölüm aylığı, cenaze masrafı yardımı, sağlık yardımı ve ölüm aylığına hak kazanılmaması durumunda toptan ödeme yapılmaktadır.

d- Sağlık Sigortası

Çiftçiler 04.11.1998 tarih ve 4386²² sayılı Kanunla sağlık sigortası kapsamına alınmışlardır. Çiftçilerin sağlık sigortası edimlerinden

²¹ GÜZEL, OKUR, a.g.e. s. 557 vd.

²² 23517 Sayılı Resmi Gazete

faýdalanabilmesi için 1479 sayılı Kanun ek madde 12 uyarınca ilk defa sigortalı iseler sekiz ay, yeniden sigortalı olanların ise en az dört ay eksiksiz sağlık sigortası primi ödemiş olmaları, sağlık ve sigorta prim borcunun bulunmaması gerekmektedir.

2926 sayılı Kanun'a göre sigortalı ve emeklilerin yıllar itibariyle dağılımı tablo 3'de, sağlık kartesi alanların ise durumlarına göre dağılımı tablo 4'de verilmiştir.

TABLO:3 2926 SAYILI KANUN'A GÖRE SİGORTALI VE EMEKLİLER'İN YILLAR İTİBARIYLA DAĞILIMI

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Aktif Sigortalılar	888,645	899,999	900,691	933,441	1,009,935	1,012,036
- İsteğe Bağlı	12,497	10,850	9,715	10,207	11,998	12,843
- Zorunlu	876,148	889,149	890,976	923,234	997,937	999,193
Emekliler	107,521	129,254	147,327	168,008	187,545	203,559
- Yaşlılık	72,115	90,275	103,220	118,997	132,800	141,245
- Malullük	1,510	1,627	1,690	1,748	1,873	1,869
- Ölüm(Dosya)	33,896	37,352	42,417	47,263	52,872	60,445
- Ölen Sigortalıların Hak sahipleri	52,237	56,611	61,952	66,452	73,411	78,955
Aktif / Pasif Oranı	8.3	7.0	6.1	5.6	5.4	5.0
Sosyal Güvenlik Kapsamı	3,679,746	3,739,786	3,717,387	3,886,613	4,220,552	4,269,100

Kaynak. Bağ-Kur www.bagkur.gov.tr (Erişim Tarihi:20.10.2005)

Aktif –pasif oranının yüksek olması programın mali dengeleri açısından olumlu bir husustur. Bununla birlikte emekli sayısındaki hızlı artış nedeniyle aktif-pasif sigortalı oranının hızla düştüğü görülmektedir.

TABLO:4 2926 SAYILI KANUN GEREĞİ SAĞLIK KARNESİ ALAN SİGORTALILARIN DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI

	Aktif Sigortalı	Maluliyet Aylığı Alan	Yaşlılık Aylığı Alan	Ölüm Aylığı Alan	Toplam
Kendisi	422,188	1,637	136,460	-	560,285
Eşi	392,538	1,478	123,585	52,119	569,720
Çocuğu	752,683	1,115	38,242	20,385	812,425
Annesi	39,100	45	1,714	319	41,178
Babası	23,442	21	520	106	24,089
Toplam	1,207,763	2,659	164,061	72,929	1,447,412

Kaynak. Bağ-Kur www.bagkur.gov.tr (Erişim Tarihi:20.10.2005)

Diğer yandan sosyal güvenlik kapsamının 2005 yılı itibariyle 4.269.100'e ulaşmasına karşın prim tahsilat oranının düşüklüğü ve prim borcu olanlara sağlık karnesi verilmemesi nedeniyle sadece aktif sigortalıların %42'si sağlık hizmetinden faydalanabilmektedir.

d- Primler

Sigorta primleri sigortalının seçeceği basamak karşılığı matrah üzerinden hesaplanmaktadır. 2926 sayılı Kanun'a göre ödenecek malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi, sigortalının seçtiği veya intibak ettirildiği gelir basamağının % 20'sidir. (2926 sayılı kanun m. 31) 2926 sayılı Kanun'a göre sigortalıların ödeyecekleri primler ile aylıkların hesabında, tespit edilen basamak göstergelerinin katsayı ile çarpılması suretiyle bulunacak tutarlar esas alınmaktadır. (2926 sayılı kanun m. 33) Hemen belirtelim ki 2926 sayılı Kanun'a göre çiftçilerin prim basamakları 1479 sayılı Kanun'a göre daha düşük belirlenmiştir. Dolayısıyla çiftçilerin ödeyecekleri primler, diğer esnaf ve sanatkarların ödeyecekleri primlerden daha düşüktür. Her ne kadar 4956 sayılı kanun²³ ile çiftçilerin ödeyecekleri primler 1479 sayılı Kanun'la uyumlaştırılmış ise de çiftçilerin mevcut primlerinin yükselmesi anlamına gelen düzenleme bütçe kanunları ile kademeli olarak 01.01.2007 tarihine kadar ertelenmiştir.²⁴

²³ 09.08.2003 Tarih ve 25194 sayılı Resmi Gazete

²⁴ 24/7/2003 tarihli ve 4956 sayılı Kanunun 56/d maddesinde "...ikinci kısımda yer alan 14, 18, 24 üncü maddeleri ile üçüncü kısımda yer alan 31,33, 34 ve 35 inci maddeleri 1.1.2005 tarihinden itibaren, Yürürlükten kaldırılmıştır." hükmü yer almaktadır. Bu hüküm daha sonra 5073 sayılı Kanunun 16 nci maddesiyle "...ikinci kısımda yer alan 14, 18, 24 üncü maddeleri ile üçüncü kısımda yer alan 31 inci maddesi 1.1.2005 tarihinden itibaren" olarak değiştirilmiş ve 28/12/2004 tarihli ve 5277 sayılı 2005 Mali Yılı Bütçe Kanununun 37 nci maddesindeki düzenlemeyle de 56/d maddesindeki "1.1.2005" tarihinin "1.1.2006" olarak uygulanacağı hüküm altına alındığından bu madde yerinde korunmuştur. 5073 sayılı Kanunun 17 nci maddesinde "...2926 sayılı Kanunun bu Kanunla yeniden düzenlenen 33, 34, 35 inci maddeleri 1.1.2005 tarihinde yürürlükten kalkar." hükmünün bulunmasına rağmen 28/12/2004 tarihli ve 5277 sayılı 2005 Mali Yılı Bütçe Kanununun 37 nci maddesindeki düzenlemeyle 5073 sayılı Kanunun 17 nci maddesindeki "1.1.2005" tarihinin "1.1.2006" olarak uygulanacağı hüküm altına alındığından bu madde yerinde korunmuştur. Ayrıca bu maddenin 2005 yılında uygulanması ile ilgili olarak 5277 sayılı Kanunun 37 nci maddesine bakınız. e-mevzuat www.basbakanlik.gov.tr (Erişim Tarihi:20.12.2005)

2006 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu madde 32/g ile "24/7/2003 tarihli ve 4956 sayılı Kanunun 56 nci maddesinin (d) bendi ile aynı Kanunun geçici 3 üncü maddesinde geçen "1.1.2005" tarihleri ve 22/1/2004 tarihli ve 5073 sayılı Kanunun 17 nci maddesinde geçen "1.1.2005" tarihi "1/1/2007" şeklinde uygulanır." hükmü getirilmiş ve çiftçilerin Bağ-Kur prim basamaklarının 4956 sayılı Kanun gereği 1479'a uyumu, bir başka anlatımla prim matrahının, dolayısıyla prim tutarlarının yükseltilmesi bir yıl daha ertelenmiştir. Bkz. 2006 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu

<http://www.bumko.gov.tr/proje/proje2/MerkeziYonetim/MYBKhtm> (Erişim Tarihi:19.03.2006)

2-Çiftçilere ve Ailelerine Primsiz Rejim Çerçevesinde Sağlanan Sosyal Güvenlik

Çiftçiler yararlanma koşullarını yerine getirdikleri takdirde vergiler ve diğer kamu kaynakları ile finanse edilen sosyal yardım ve hizmetlerden²⁵ de faydalanabilmektedir.²⁶ Sosyal Yardım ve Hizmetler kapsamında verilen hizmetler ve yararlanma koşulları aşağıda gösterilmiştir. Yeşil kart uygulaması dışında çiftçilerin sosyal yardım ve hizmetlerden ne ölçüde faydalandıkları konusunda veriye ulaşamamıştır. Ülkemizde çiftçilerin %55'inin yıllık kazançlarının asgari ücretin altında olduğu, tarımda çalışanların yoksulluk oranının ise kırsal kesimde %40'a ulaştığı düşünüldüğünde çiftçilerin yarısından fazlasının sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanmak durumunda olduğu ortaya çıkacaktır. Tüm bunlarla birlikte sosyal yardım ve hizmet sisteminin yetersizliği ve etkinsizliği sosyal güvenlik sisteminin bütünüyle sosyal sigorta yoluyla karşılanması arayışına yol açmaktadır.²⁷

Ülkemizde sosyal yardım ve hizmetlerden başlıcalarından yararlanma koşulları aşağıda incelenmiştir

a- 2022 Sayılı Kanun Çerçevesinde Verilen Yardımlar Ve Yararlanma Koşulları

01.07.1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun²⁸ ile 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına²⁹ aşağıdaki koşullarla, hayatları boyunca aylık bağlanmaktadır.

- 65 yaşını doldurmuş vatandaşlarınıza aylık bağlanabilmesi için kişinin;
- e- Kendisine bakmakla yükümlü kimsesi bulunması,
 - f- Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birinden bir gelir veya aylık hakkından yararlanmaması,
 - g- İş görme ve çalışma gücünden yoksun, kendilerine gelir, aylık veya nafaka bağlanmamış, mahkeme kararıyla yada yasayla kendilerine gelir sağlayamamış olması

²⁵ Türkiye'de uygulanan sosyal yardım ve hizmet programları konusunda geniş bilgi için bkz. Ali Nazım SÖZER, Türkiye'de Sosyal Hukuk, II. Baskı, İzmir 1998, Barış yayınları Fakülteler Kitabevi İzmir 1998

²⁶ ARICI, a.g.m. s. 67 vd.

²⁷ ARICI, a.g.m. s.77

²⁸ 10/7/1976 Tarih 15642 sayılı Resmi Gazete

²⁹ Belirtilen koşul sadece talep anında değil, yardımı kazandıktan sonra da geçerlidir.

Bkz. SÖZER, Sosyal Hukuk s. 98

h- Muhtaçlığını il ve ilçe idare kurullarından alacakları belgelerle ispatlamaları gerekmektedir.³⁰

Yukarıda da belirtildiği üzere 65 yaşını doldurmuş çiftçilerin ne kadarının belirtilen yardım ve hizmetlerden faydalandığı hakkında herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak kırsal kesimde doğurganlık oranının yüksekliği göz önüne alındığında çoğu çiftçinin kendisine bakmakla yükümlü çocuklarının olduğu ve belirtilen nedenle kanun hükümlerinden faydalanamadıkları düşünülebilir. Yine çiftçilerin sosyal güvenliği primli sosyal güvenlik rejimi çerçevesinde 2926 sayılı Kanun hükmüne göre sağlandığından b fıkrasında belirtilen sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birinden bir gelir veya aylık hakkından yararlanmaması şartı yerine getirilmemiş olacaktır. Adı geçen Kanun'dan yararlanabilmek için muhtaçlığı belgelenmesi gerekmektedir ki toprağı olan çiftçinin geçici olarak muhtaçlığa düşmesi halinde Kanun hükmünden faydalanabilmesi mümkün görülmemektedir.³¹

b- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu Çerçevesinde Sağlanan Yardımlar

29.05.1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununu³² ile fakirlik içinde ve muhtaç durumda bulunan Türk vatandaşlarına ve gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak gelir dağılımının adil bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik amacıyla sağlanacak yardımlar düzenlenmiştir.(3582 sayılı Kanunla değişik 1. madde)³³ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu çerçevesinde verilen yardımlar genellikle kırsal kesime ve bazen tarım kesiminde kendi adına çalışanlara destek olarak da verilmektedir.³⁴

³⁰ GÜZEL, OKUR, s.533

³¹ ARICI, a.g.m. s.67 vd.

³² 14/6/1986 Tarih ve 19134 sayılı Resmi Gazete

³³ Yardımdan yararlanma koşulları belirtilen yasanın 2. maddesinde sayılmıştır. Buna göre , yardımlardan faydalanabilmek için herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmamak, muhtaç durumda olmak ve Türkiye'de ikamet etmek gerekmektedir. Sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar deyimiyle primli sosyal güvenlik rejimi içinde bulunan T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar kurumu ve Bağ-Kur anlaşılmaktadır. Bununla birlikte primsiz sosyal güvenlik rejimi kapsamındaki diğer programlardan faydalananlar 3294 sayılı Kanun'dan da yararlanabilecektir. Bkz. SÖZER, Sosyal Hukuk s. 88

³⁴ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun kırsal alana dönük olarak yaptığı yardımların en önemlilerinden biri Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesidir. "Kırsal alanda ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan kişi ve ailelerin en uygun organizasyonla, gelir

c- 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu Çerçevesinde Sağlanan Sosyal Hizmetler

Çiftçiler gerekli koşulları taşımaları halinde 2828 sayılı Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu³⁵ Çerçevesinde Sağlanan Sosyal Hizmetlerden³⁶ de faydalanabilmektedirler. Kanun'un amacı 1. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır.

*“Korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk,özürlü,yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir.”*Çiftçilerin korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç olmaları halinde sosyal hizmet alabilmesi mümkün olabilecektir.

d- 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun Çerçevesinde Sağlanan Sağlık Hizmetleri

Ödeme gücü olmayan vatandaşların sağlık giderlerini karşılamak üzere 1992 yılında yürürlüğe giren yeşil kart uygulaması genel sağlık sigortası çıkana dek bir ara dönem uygulaması olarak yürürlüğe konulmuştur.

Yeşil kart alabilmek için gerekli şartlar 3186 sayılı Kanun'un³⁷ 2. maddesinde sıralanmıştır. Madde hükmüne göre yeşil kart uygulamasından faydalanabilmek için;

- a- Yeşil karta başvuran kişinin hiçbir sosyal güvencesi bulunmaması
- b- 3186 sayılı Kanun'un öngördüğü esaslar çerçevesinde belirlenecek aylık geliri veya aile içindeki gelir payının 4857 sayılı İş Kanunu'na göre belirlenen asgari ücretin vergi ve sosyal sigorta primi dışındaki miktarının 1/3'ünden az olması

seviyesini yükseltme, istihdamı artırma, üretilen tarımsal ürünleri mahallinde değerlendirme ve pazarlama alanında gerekli maddi ve teknik desteği zamanında ulaştırarak, onların üretime katılmaları ve üretimde sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmıştır.” Ayrıntılı Bilgi için bkz. http://www.sydtf.gov.tr/sydtf_faaliyet.html (Erişim Tarihi:28.12.2005)

³⁵ 27/5/1983 Tarih 18059 sayılı Resmi Gazete

³⁶ Sosyal Hizmetler 2828 sayılı Kanun'un 3/a maddesinde *“kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü”* olarak tanımlanmaktadır.

³⁷ 3.7.1992 Tarih 21273 sayılı Resmi Gazete

c- Kişinin Türk vatandaşı olması ve Türkiye’de ikamet etmesi gerekmektedir

Yeşil kart kapsamında

a) Türkiye'deki yataklı tedavi kurumlarında yatarak görecekları tedavi hizmetlerini ve her türlü masraflarını,

b) Türkiye'deki sağlık kurum ve kuruluşlarında ayakta tedavi kapsamında görecekları muayene, tetkik, tahlil, pansuman, diş çekimi ile diş protez ve gözlük hizmetlerini ve ilaç bedellerini,

c) Doksan günün aşılması kaydıyla Yeşil Kart hamili anne ve/veya babanın yeni doğan bebeğinin Yeşil Kartı çıkarılıncaya kadar, acil tıbbi müdahale ve tedavi gerektiren ve annenin doğum yaptığı hastanedeki tedavi giderleri ile sevk edildikleri sağlık kurum ve kuruluşlarında uygulanan yatarak ve ayakta tedavileri ve bunların giderlerini,

d) Doksan günün aşılması kaydıyla acil tıbbi müdahale ve tedavi gerektirdiği için hastaneye yatırılan hastaların yeşil kart çıkarılıncaya kadar hastanede yapılan tüm masraflarını, kapsamaktadır.

Yukarıdaki şartlar incelendiğinde çiftçilerin ve ailelerinin yeşil kart uygulamasından diğer sosyal yardım ve hizmet kanunlarına nazaran daha kolay yararlanmaları beklenebilir. Çiftçilerin neredeyse üçte birinin Bağ-Kur’a kaydı bulunmamaktadır. Bu durumda çiftçinin kendisinin ve ailesinin yeterli gelire sahip olmaması gerekmektedir. Çiftçilerin hane halkı sayısının yüksek, önemli bölümünün ise gelirlerinin düşük olduğu göz önüne alındığında yeşil karta hak kazanmalarının kolay olduğu düşünülebilir. TÜİK 2003 yılı HHGTA sonuçları görüşümüzü destekler niteliktedir.

2003 yılı TÜİK HHGTA sonuçlarına göre yeşil kart sahibi olup çalışanların toplam yeşil kartlılar içindeki oranı %29,7’dir.³⁸ Yine aynı anket sonuçlarına göre yeşil kart alıp çalışan 4057317 kişinin %19,5’u tarımda, kendi hesabına, %33,u ise ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır 2003 yılı itibarıyla yeşil kartlı sayısının 13.661.607³⁹ olduğu dikkate alındığında yaklaşık 791.000 çiftçinin ve yaklaşık 1.360.000 ücretsiz aile işçisinin sosyal güvenliğini yeşil kart yoluyla sağladığı görülmektedir.

Hemen belirtelim ki Bağ-Kur’a tescil edilmiş olup, bir başka anlatımla Bağ-kur’a kayıtlı olan ancak primlerini ödemiş çiftçiler yeşil kart uygulamasından faydalanamamaktadırlar.⁴⁰ Sağlık Bakanlığı genelgesi tarımda

³⁸ TÜİK, Hane Halkı Gelir Tüketim Anketi’nden hesaplanmıştır.

³⁹ www.saglik.gov.tr (Erişim Tarihi:01.11.2005)

⁴⁰ Sağlık Bakanlığı, 2004/15 sayılı Genelgesi www.saglik.gov.tr (Erişim Tarihi:27.11.2005)

kayıt dışı çalışmayı azaltmak adına son derece önemli bir uygulama olmakla birlikte, kendi beyanı dışında kamu kurum ve kuruluşları tarafından Bağ-kur'a bildirilen ve kendilerinin bile Bağ-Kur'a kayıtlı olduklarından haberi olmayan yoksul çiftçilerin yeşil kart alamamasına neden olabilecektir.

3- Çiftçilere Yönelik Çeşitli Sosyal Programlar

Genellikle sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan işçilere dönük sosyal sigorta programları ile yoksul insanlara dönük sosyal yardım ve hizmet programları çiftçilerin ve ailelerinin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları risklerin etkilerini azaltmada yetersiz kalabilmektedir. Gerçekten de çiftçilerin iş ve gelir güvencesi, iklim koşullarına, ürünün piyasadaki fiyatının yüksekliği gibi faktörlere bağlıdır. Dolayısıyla çiftçilerin hayatlarını güvence içerisinde sürdürebilmeleri için afetler sonucu uğradıkları zararın tazmini, çiftçilerin kullandıkları girdilerin fiyatlarının düşürülmesi, taban fiyat uygulaması, doğrudan gelir desteği gibi uygulamaların sistem içerisinde ağırlık taşıması önem kazanmaktadır.⁴¹ Doğal afetlerden zarar gören çiftçilerin tarım sigortalarının ya da devletçe zararının karşılanması ya da tarımda kullanılan girdilerin fiyatlarının düşürülmesi, ya da tarıma yönelik doğrudan gelir destekleri çiftçilerin gider artışlarını ya da gelir azalışlarını telafi etmede etkili olabilecektir. Bu noktada belirtilen programların çalışanın çalışma gücünün hastalık, analık, maluliyet ya da işsizlik nedeniyle azalmasından kaynaklanan gider artışlarını telafi eden sosyal sigorta programlarından ayrıldığı ve çiftçinin sadece kendisinden kaynaklanan risklerin değil, çevresel koşullardan kaynaklanan riskleri de kapsadığı görülmektedir. Dolayısıyla çiftçilere yönelik sosyal programların, çiftçiliğe has risklerin meydana getirdiği zararları telafi eden ya da zararları önleyen (girdi fiyatları desteği, doğrudan gelir desteği gibi) dolaylı sosyal güvenlik programları olduğu söylenebilir. Belirtilen destekler geleneksel sosyal güvenlik araçlarının dışındadır ve genişletilmiş sosyal güvenlik ideali içerisinde ele alınabilir.⁴² Aşağıda ülkemizde çiftçilere yönelik sosyal programlar kısaca ele alınmıştır.

1-Doğal Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılan Yardımlar

Tek geçim kaynağı çiftçilik olan kişilerin doğal afetler nedeniyle zirai açıdan zarara uğramaları halinde devletin onlara yönelik özel yardımları bulunmaktadır.⁴³ Belirtilen yardım 20.06.1977 tarih ve 2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Yasa

⁴¹ Bkz. dn. 6

⁴² SAVY, a.g.e. s. 96-97

⁴³ SÖZER; a.g.e. s. 106

tarafından düzenlenmiştir. ⁴⁴Çiftçilerin yangın, yer sarsıntısı, yer kayması, fırtına, taşkın, sel don, dolu, kuraklık, bitki zararlıları gibi nedenlerle ürünlerinin ve üretim olanaklarının önemli ölçüde bozulması ve afet sonucu muhtaç duruma düşmeleri halinde gerekli yardımlar yapılmaktadır ⁴⁵ *Yapılacak devlet yardımları; kredi açma, Karşılıksız mal veya para verme, Teknik yardım yapma (Çiftçinin kendi bilgi ve görgüsü ile yapamadığı ihtisas ve teknik bilgi isteyen konularda ilgili kuruluş uzmanlarınca yapılacak her türlü yardım) Yapılacak veya onarılacak tesislerin maliyetlerine katılma, şekillerinden biri ile olur.* (Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Yönetmelik⁴⁶ m. 3)

2- Tarım Sigortaları Kanunu Çerçevesinde Üreticilerin Uğrayacağı Zararların Tazmini

Çiftçilerin uğrayabileceği sosyal riskler işçilerin uğrayabileceği risklerden bazı farklılıklar göstermektedir. Gerçekten de çiftçinin elde edeceği tarım geliri iklim koşulları ile yakından ilgilidir. Kuraklık, sel, don tehlikesi çiftçinin zarara uğramasına neden olacaktır. Bu noktada çiftçilerin uğradığı zararın tazmin edilmesi önem taşımaktadır. Ülkemizde doğal afetlerden zarar gören muhtaç çiftçilere yönelik 2090 sayılı Kanun'un yetersiz doğal afet yardımlarının sorunu çözemediği ve afetler sonucu ertelenen çiftçi borçları her yıl Devlete büyük görev zararları halinde döndüğü belirtilmektedir. ⁴⁷ Belirtilen nedenlerle doğal afetlerden zarar gören çiftçilerin zararını karşılamaya dönük olarak 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. ⁴⁸ Kanun amacı "*üreticilerin bu Kanunda belirtilen riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesini temin üzere, tarım sigortaları uygulamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.*" (5363 sayılı Kanun m.1)⁴⁹ Tarım sigortaları Kanunu çerçevesinde çiftçilerin

⁴⁴ 05.07.1977 Tarih ve 15987 sayılı Resmi Gazete

⁴⁵ SÖZER; a.g.e., s. 106 vd.

⁴⁶ 4.11.1978 Tarih, 16453 sayılı Resmi Gazete

⁴⁷ Bkz. Tarım Sigortaları Kanunu Genel Gereğesi, www.tbmm.gov.tr (Erişim Tarihi, 23.12.2005)

⁴⁸ 21/6/2005 Tarih 25852 sayılı Resmi Gazete

⁴⁹ Madde gereğesinde Kanun amacı daha geniş şekilde açıklanmaktadır. Buna göre Tarım Sigortaları Kanunu ile "*..üreticilere, bitkisel ürünler ve çiftlik hayvanları için doğal afetler ve risklere karşı sigorta teminatı sağlanması, tarım sigortalarını geliştirmek üzere Devlet tarafından prim desteği ile hasar fazlası desteği verilmesi ve tarım sigortası uygulamalarının usul ve esaslarının belirlenmesi olarak öngörülmektedir. Burada temel amaç, tarım sektörünün istikrarlı gelişimine katkı sağlanmasıdır. Tarımın geliştirilmesi ve Devletin üzerindeki risklerin paylaşılması, kıt kaynakların yönlendirilmesinin yanı sıra Devletin yükünü hafifletecek şekilde riskin başka hedeflere transferine imkan yaratacaktır.*" Bkz. Tarım Sigortaları Kanunu Gereğesi, www.tbmm.gov.tr (Erişim Tarihi, 23.12.2005)

karşılaşacakları doğal afet risklerine karşılamak üzere geliri esas olarak şirketlerin devrettiği primler ile Devletin prim desteğinden, gideri ise hasar ödemelerinden oluşan havuz oluşturulmuştur. Kanun'un getirdiği en önemli yenilik tarım sigortalarına devlet desteğinin sağlanmasıdır. Diğer yandan Kanun'un 17. maddesi ile uygulama yılında yer alan riskler için tarım sigortası yaptırmayan üreticilerin, 20.6.1977 tarihli ve 2090 sayılı Kanundan yararlanamayacağına hükmedilmiştir. Böylelikle çiftçilerin tarım sigortası yaptırmaları dolaylı olarak zorunlu hale getirilmiştir.

3- Tarımsal Desteklemeler

Çiftçilerin yoksulluklarının azaltılmasında en önemli araçlardan bir tanesi de tarımın devletçe desteklenmesidir. Ülkemizde 2000 yılına kadar tarımda destekleme uygulaması girdilerin ve tarımsal ürünlerin fiyatlarının desteklenmesi ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak bütçeye ağır yükler getirmesi ve tarımın gelişmesine yeterli katkıda bulunmaması nedenleriyle belirtilen politikalar kademeli olarak terk edilmeye başlanmıştır.⁵⁰ 2000 yılından itibaren Dünya Bankası ile yapılan anlaşma çerçevesinde yürürlüğe konan Tarım Reformu Uygulama Projesi (Agriculture Reform Implementation Project, ARIP) Tarımsal destekleme politikası çerçevesinde bütçe üzerindeki baskıyı azaltmayı ve tarım sektöründeki büyümeyi hedefleyen üç bileşen belirlenmiştir. Bunlar: 1- Doğrudan Gelir Desteği, 2- Fiyat ve Girdi Desteklemelerinin Aşamalı Olarak Kaldırılması, 3- Tarımdaki devlet işletmelerinin özelleştirilerek tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında hükümet müdahalesinin azaltılmasıdır.⁵¹ Hali hazırda çiftçilere verilen tarımsal destek ödemeleri beş ana kategoride toplanabilir.⁵² Bunlar; doğrudan gelir desteği, prim ödemeleri, hayvancılık teşvikleri, alternatif ürün destekleri, tarımda kullanılan mazotun desteklenmesi olarak sıralanabilir. Tarımsal desteklemeler içerisinde son yıllarda en büyük paya sahip doğrudan gelir desteğinin Türkiye'de mevcut uygulama biçimiyle tarımsal üretimi etkileme gücü olmadığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla doğrudan gelir desteği daha çok sosyal yardım niteliğindedir.⁵³ Hemen belirtelim ki 1998'de tarımsal

⁵⁰ Canan ABAY, Emine OLAN , Yaşar UYSAL, Fahri Yavuz, Berna TÜRKEKUL, Türkiye'de Tarım Politikalarında Değişim, www.zmo.org.tr (Erişim Tarihi, 28.12.2005)

⁵¹ ABAY vd. a.g.e. s. 5

⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz.

http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=desteklemeler/Tugem_destekleme/destek.htm
(Erişim Tarihi:28.12.2005)

⁵³ ABAY vd. a.g.e. s.16

desteklerin GSMH'ya oranı %2,5 civarında iken 2003 yılı itibariyle bu oran %1'lere gerilemiştir.⁵⁴

B- ÇİFTÇİLERE YÖNELİK SOSYAL SİGORTALAR SİSTEMİNDE MEVCUT SORUNLAR

Ülkemizin en yoksul sınıflarından bir tanesi olan çiftçilerin primli rejim çerçevesinde sağlanan sosyal güvenliğinde iki temel sorun bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi çiftçilerin Bağ-Kur'a kayıtlı olmadan çalışmaları, diğeri ise sigorta prim ödeme kabiliyetlerinin düşüklüğüdür.

1-Çiftçilerde Kayıt Dışı Çalışma Yaygındır.

Tarım sektöründe sosyal güvencesiz çalışma yaygındır. Tablo 5'de çiftçilerin yıllar itibariyle kayıt dışı çalışma oranları gösterilmiştir. Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere 2003 yılı itibariyle çiftçilerin %82,6'sı herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmadan çalışmaktadır.

TABLO:5 YILLAR İTİBARIYLA TARIM ORMANCILIK, AVCILIK VE BALIKÇILIK İKTİSADİ FAALİYET KOLU'NDA İKENDİ HESABINA VE İŞVEREN OLARAK ÇALIŞANLARIN BAĞ-KUR'A KAYITLILIK DURUMU (Bin)

	2000	2001	2002	2003
Kendi Hesabına	3145	3332	3077	3064
İşveren	81	70	79	66
Toplam Bağımsız Çalışan	3226	3402	3156	3130
Bağ-Kur'a Kayıtlı	625	546	656	544
Tarımda Bağımsız Çalışanlarda Kayıt Dışı Çalışma Oranı %	80.6	89.5	79.2	82.6

Kaynak. TÜİK HİİA veritabanından tarafımızdan oluşturulmuştur. www.die.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.10.2005)

Tarımda kayıt dışı çalışmanın pek çok nedeni bulunmaktadır. Bunların başında çiftçilerin elde ettiği düşük gelirin prim ödemeye yetmemesi gösterilebilir. Gerçekten de çiftçilerin %55'inin yıllık asgari ücretin altında tarım geliri elde ettiği göz önüne alındığında kişilerin öncelikleri prim ödemekten önce günlük geçimlerini sağlamak olmaktadır. Tarımda kayıt dışı çalışmanın nedenlerinden bir tanesi gelir yetersizliği ve yoksulluk olarak görülebilir. Bununla birlikte yeterli tarım gelir elde ettiği halde prim ödemekten

⁵⁴ ABAY vd., a.g.e. s. 15

kaçınan önemli bir kesiminde olduğu gözlerden kaçırılmamalıdır. Tablo 6’da 2003 yılı itibariyle tarım geliri elde edenlerin yıllık gelirlerine ve çalışma şekillerine göre Bağ-kur’a kayıtlılık durumu ve Bağ-kur sigortalılarının gelir gruplarına göre dağılımı verilmiştir. Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere yıllık geliri asgari ücretle 12 milyar TL arasında olan çiftçilerin %79,3’ü, 12 milyar ve üzerinde gelir elde edenlerin ise %64’ü Bağ-Kur’a kayıtlı değildir.

Bazı çiftçilerin ve ailelerinin sağlık güvencelerini vergilerle finanse edilen yeşil kart yoluyla sağlamaları Bağ-Kur’a kayıtlı olma gereğini kısmen ortadan kaldırmaktadır. Gelir seviyesi yeterli olduğu halde Bağ-Kur’a kayıtlı olmamanın ana nedenlerinden birisi de çiftçilerin eğitim seviyelerinin düşüklüğüdür. Sosyal güvenlik bilincinin düşüklüğü, sigortalı olma ile ilgili işlemlerin karışıklığı gelir yeterli olsa bile kayıt dışı çalışmaya yol açabilmektedir. Diğer yandan kırsal kesimde aile içi ve komşular arası dayanışma oranının kentsel kesime göre yüksekliği zorunlu sosyal güvenliğe olan ihtiyacı da azaltabilmektedir

TABLO:6 TARIM GELİRİ ELDE EDENLERİN YILLIK GELİRLERİNE VE ÇALIŞMA ŞEKİLLERİNE GÖRE BAĞ-KUR'A KAYITLILIK DURUMU VE BAĞ-KUR SİGORTALILARININ GELİR GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI 2003

	1-3.672.000.000 TL.			3.672.000.0001-12.000.000.000			12.000.000.000 üzeri		
	İşveren	Kendi Hesabına	Toplam	İşveren	Kendi Hesabına	Toplam	İşveren	Kendi Hesabına	Toplam
Bağ-Kur	4,2%	8,7%	8,7%	29,3%	20,4%	20,7%	31,7%	36,6%	36,0%
Kayıtlı Değil	95,8%	91,2%	91,3%	70,7%	79,6%	79,3%	68,3%	63,4%	64,0%
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Bağ-kur'a Kayıtlı Sigortalıların Gelir Gruplarına Göre Dağılımı	31,7			51,6			16,5		

Kaynak, TÜİK, Hane Halkı Gelir Tüketim Anketinden (2003) tarafımızca hesaplanmıştır

2- Sigorta Prim Tahsilatı Düşüktür.

2926 sayılı Kanun çerçevesinde zorunlu Bağ-Kur sigortalısı olan tarım sigortalılarının prim ödeme alışkanlıkları çok düşüktür. Tablo 7'nin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere Bağ-Kur'da 2004 yılı itibariyle düzenli prim ödeyen, bir başka anlatımla hiç borcu olmayan sigortalıların toplam tarım sigortalıları içerisindeki payı sadece %20,4'dür. Prim ödemiş, ancak hiç borcu olan sigortalıların payı %36,4, hiç prim ödemiş sigortalıların payı ise %43,2'dir. Borçsuz sigortalıların toplam sigortalılar içerisindeki oranının 1998 yılında % 6,2 iken 2004'de %20,4'e yükselmesi, hiç prim ödemiş sigortalıların ise 1998'de %58,2 iken 2004 yılında %43,2 'a düşmesi oldukça olumlu bir gelişme olmakla birlikte prim tahsilinin halen oldukça yetersiz seviyede olduğunu söylemek yersiz olmayacaktır. Hemen belirtelim ki hiç borcu olmayan sigortalıların 2004 yılında 1998 yılına göre hızlı artışında 1998 yılında yürürlüğe giren ve tarımda kendi adına çalışanlara sağlık güvencesi sağlayan yasal düzenlemenin etkisi olduğu söylenebilir. Nitekim kanun hükmü uyarınca sağlık hizmetinden faydalanabilmek için sigortalının prim borcu bulunmaması şartının prim tahsilini arttırdığı düşünülmektedir. 2926 sayılı kanun'un 1983 yılında yürürlüğe girdiği göz önüne alındığında emekliliği neredeyse gelmiş sigortalıların prim ödeyerek emekli aylığına kavuşmaları yolundaki çabalarının da prim tahsilat oranının yükselttiği kanısındayız.

TABLO:7 2926 SAYILI KANUN'A GÖRE ÇİFTÇİLERİN BAĞ-KUR'A PRİM ÖDEME DURUMLARI (1996, 1998, 2000, 2004)

	1996	1998	2000	2004 *
Hiç Prim Ödememiş Sigortalılar	64,4	58,2	46,9	43,2
Prim Ödememiş Ancak Borcu Olan Sigortalılar(Düzensiz Prim Ödeyenler)	33,2	35,6	38,6	36,4
Borçsuz Sigortalılar (Düzenli Prim Ödeyenler)	2,4	6,2	14,5	20,4

Bağ-Kur Genel Müdürlüğü 1995-1996-1997 Yılı İstatistik Yıllığı Ankara 1998 s. 204,207 Bağ-Kur Genel Müdürlüğü; 1998 Yılı İstatistik Yıllığı Ankara 1999 s. 119-120, Bağ-Kur Genel Müdürlüğü; 1999-2000 Yılı İstatistik Yıllığı Ankara 2001 s. 189-190

*2004 verileri Bağ-Kur Genel Müdürlüğü'nden temin edilmiştir

Mevcut sistem tarımda çalışanların kazançlarını kapsamaktan uzaktır. 2926 sayılı Kanun'a göre prim ödeyen sigortalıların prime esas kazançları 1479 sayılı Kanun'a göre düşüktür. Kuşkusuz bunda en büyük etken çiftçilerin prim ödemede mali güçlerinin dikkate alınmasıdır. Buna rağmen çiftçilerin yaklaşık %53'ü 6. basamak gibi düşük basamaktan prim ödemektedir. Üst

basamaklardan prim ödeyen sigortalıların toplam sigortalılar içerisindeki oranı göz ardı edilecek kadar küçüktür.

TABLO:8 2926 SAYILI KANUNA GÖRE BAĞ-KUR'A PRİM ÖDEYEN SİĞORTALILARIN CİNSİYETE VE BASAMAKLARA GÖRE PRİM ÖDEME DURUMLARI (2005)

Basamaklar	Prime Esas Kazanç Tutarı	Kadın	Erkek	Toplam	
1	130,408,600	7,717	76,835	84,552	8.4
2	148,073,100	4,688	93,199	97,887	9.7
3	165,737,600	1,737	68,476	70,213	6.9
4	183,367,800	1,041	46,647	47,688	4.7
5	201,032,300	1,191	54,596	55,787	5.5
6	218,696,800	7,606	522,237	529,843	52.4
7	236,361,300	705	37,758	38,463	3.8
8	254,025,800	442	24,146	24,588	2.4
9	271,656,000	259	15,437	15,696	1.6
10	289,320,500	301	14,471	14,772	1.5
11	306,985,000	244	11,567	11,811	1.2
12	324,649,500	573	17,011	17,584	1.7
13	359,498,300	32	1,838	1,870	0.2
14	393,455,300	16	666	682	0.1
15	427,412,300	6	297	303	0.0
16	461,369,300	1	160	161	0.0
17	495,326,300	0	90	90	0.0
18	529,283,300	0	37	37	0.0
19	563,240,300	0	7	7	0.0
20	597,197,300	0	1	1	0.0
21	631,154,300	0	1	1	0.0
22	665,111,300	0	0	0	0.0
23	699,068,300	0	0	0	0.0
24	733,025,300	0	0	0	0.0
Toplam		26,559	985,477	1,012,036	100.0

Kaynak: Bağ-Kur www.bagkur.gov.tr (Erişim Tarihi:20.10.2005)

Tablo 8'in incelenmesinden de anlaşılacağı üzere 2926 sayılı Kanun'a göre prim ödeyen Bağ-kur sigortalılarının tamamı aylık asgari ücretin altında prim matrahından bildirim yaptıkları görülmektedir. Belirtilen durum iki hususta aydınlatıcıdır. Birinci husus tarımda çalışanların yüksek tarım nakdi gelirlerinin

kavranamaması, bir başka anlatımla tarımda kayıt dışı ekonominin varlığıdır. İkinci husus ise asgari ücretin altında bir prim tutarını ödeyemeyen tarım sigortalılarının daha yüksek prim tutarlarını nasıl ödeyebileceğidir.

I- SOSYAL GÜVENLİK REFORMU VE ÇİFTÇİLER ÜZERİNE OLASI ETKİLERİ

Aralık 2005 itibariyle sosyal ortakların görüşünün alındığı ve şubat 2005 itibariyle T.B.M.M.'nde yasallaşması beklenen sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısını yeniden oluşturan ve kendi adına, işçi ve memur olarak çalışanların prim ve edimlere ilişkin hükümlerini tek norm ve standart altında toplayan¹, orta ve uzun vadede adil, kolay erişilebilir, yoksulluğa karşı daha etkin koruma sağlayan mali açıdan sürdürülebilir bir sistemi hedefleyen² sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanun tasarısı ile sosyal yardımlar ve primsiz ödemeler Kanun Tasarısı³ çiftçileri de yakından ilgilendirmektedir. Aşağıda kanun tasarı taslaklarının⁴ çiftçiler açısından kapsamı, primler ile sigorta kolları açısından getirilen yeni düzenlemeler ele alınmış ve çiftçiler üzerine olası etkileri tahmin edilmeye çalışılmıştır.

A- SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUN TASARI TASLAĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

1- Kapsam

Kanun tasarı taslağının “sigortalı sayılmayanlar” başlıklı 6/1 maddesinde; *“tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının bu kanunda tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenlerin sigortalı sayılmayacağı” ifade edilmektedir*” Bir başka anlatımla aylık asgari ücretin altında gelire sahip olan çiftçiler zorunlu sigorta kapsamından çıkarılmaktadır. Bugüne kadar sosyal sigorta kapsamına girmek için çalışmanın şart olması yeterli görülürken reform ile zorunlu sigorta

¹ Reformun ana hedefleri ve bileşenleri için bkz. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Reform, Ankara Nisan 2005

² Bkz. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı Genel Gerekçesi, ÇSGB, a.g.e. s.170 vd.

³ Tasarıların değerlendirilmesi ile ilgili olarak yapılan yorumlar için bkz. Coşkun SARAÇ, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası “Primsiz Ödemeler” ve “Sosyal Güvenlik Kurumu” Kanun Tasarılarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt:8 Sayı:1, 2006 s. 325-342

⁴ Kanun tasarı taslakları 01.11.2005 tarihinde eriştiğimiz Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı Erişim Sitesi www.calisma.gov.tr adresinden elde edilmiştir.

kapsamına girebilmek için bir de yeterli gelire sahip olma şartı getirilmektedir.⁵ Gerçekten de zaten prim ödeme kabiliyeti olmayan çiftçileri prim ödemesini istemek ve prim ödeyemedikleri takdirde sosyal güvenlik hizmeti vermemek, mevcut sistemdeki olduğu gibi istatistiklerde sosyal güvenliğe sahip, ancak gerçekte hiçbir güvenceye sahip olamayan borçlu çiftçi kitlesi yaratmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bununla birlikte gelir düşüklüğü nedeniyle zorunlu sosyal sigorta kapsamına girmeyen çiftçilerin, sosyal yardım ve hizmetleri içeren primsiz sosyal güvenlik rejiminden hangi şartlarla yararlanabileceği konusunda bir netlik bulunmamaktadır. Hemen belirtelim ki asgari ücretin altında gelir elde etmeleri nedeniyle zorunlu sigorta kapsamına alınmayan çiftçiler iş kazası ve meslek hastalıkları, analık, malullük ve ölüm sigortasının kendisine ve ailesine sağladığı geniş yardımlardan dışlanacaklardır.

Zorunlu sigorta kapsamına giren yüksek gelirli çiftçilerin yoksul çiftçilere göre daha kapsamlı sosyal güvenlik yardımlarına kavuşması kırsal kesimde var olan gelir adaletsizliğinin daha da derinleştirilebilir. Bu nedenle gelir seviyesi düşük olan çiftçilerin mümkün olduğunca zorunlu sigorta kapsamına alınabilmesi için zorunlu sigortaya tabi olmak için mevcut gelir tutarının Portekiz 'de olduğu gibi asgari ücretin yarısı olarak belirlenmesi ve çiftçilerin sosyal güvenliğine devlet katkısı sağlanabilir. Böylelikle kayıt dışı çalışma azaltılabilir.⁶ Yine çiftçiler için İtalya'da olduğu gibi arazinin ekiliş süresine ve yerine göre çiftçilerden farklı prim alınabilir. Bu noktada çiftçilerin hastalık ödeneği isteğe bağlı hale getirilip prim oranının düşürülmesi de bir alternatif olarak sunulabilir. Ortaya konulan öneriler sosyal güvenlik reformunun çalışan kesimler arası prim ve yardım koşullarında norm ve standart birliğini bozmayacak aksine çiftçilerin yoksulluğu azaltacaktır. Hemen belirtelim ki tarımda kendi hesabına çalışan ve yeterli gelir elde edemediği için zorunlu sosyal sigorta kapsamı dışında bırakılan çiftçiler yeni sistemde isteğe bağlı sigortaya %20'si malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta primi %12'si genel sağlık sigortası primi olmak üzere prim ödeyebileceklerdir. (Kanun Tasarısı m. 70) Bununla beraber çiftçilerin gerek eğitim, gerekse gelir seviyesinin düşüklüğü, çiftçilerin isteğe bağlı sigorta kapsamına girmesini güçleştirebilecektir.

⁵ Yusuf ALPER, Sosyal Güvenlik Yasalarının Değerlendirilmesine İlişkin Konuşma, Sosyal Güvenlik Yasalarının Değerlendirilmesi Semineri, 22.02.2005, Ankara, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1450> (Erişim Tarihi: 19.02.2006)

⁶ ALPER; a.g.k.

2-PRİMLERLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Prime esas kazancın belirlenmesinde basamak sistemi terk edilmektedir. 4857 sayılı Kanun'a göre belirlenen asgari ücret sigorta primine esas kazancın alt sınırı, asgari ücretin 6,5 katı ise sigorta primine esas kazancın üst sınırı olacaktır.(Kanun tasarısı m. 112) Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı ile 2926 sayılı Kanun'da yer aldığı şekilde yıllar itibariyle basamak ve dolayısıyla prim yükseltme zorunluluğu ortadan kaldırılmaktadır.

Çiftçilerin halen aylık %20 olan sağlık sigortası primi iş kazası ve meslek hastalıkları, analık sigortası ile beraber %13,5'a düşecektir. Bununla beraber çiftçilerin 2926 sayılı Kanun'a göre 24 basamaktaki prime esas kazanç tutarları 1479 sayılı Kanun'dan düşük olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Dolayısıyla çiftçiler prim oranı düşmesine karşın daha yüksek bir matrahtan prim ödemek durumunda kalacaklardır. Gerçekten de Aralık 2005 itibariyle 1. basamaktan prim ödeyen çiftçinin malullük, yaşlılık, ölüm ve sağlık sigortası prim tutarlarını toplamı 69,82 YTL.'dir.⁷ Tasarının yasalaşması halinde sigorta primine esas kazancın alt sınırının asgari ücret olacağı varsayımıyla çiftçinin ödeyeceği en az prim tutarı 163,7 YTL' ye yükselecektir.⁸ Çiftçilerin çoğunluğunun gelir elde etmek için ürünlerini satıp geliri 9-12 ay süre sonunda elde etmeleri⁹ düzenli olarak aylık prim ödenmesini engelleyecektir. Çiftçilerin, işletme ve gelir durumlarına göre ödeyebilecekleri sosyal güvenlik uygulamasına gidilebileceği yerde¹⁰ çiftçilerin prim ödeme şartlarının ağırlaşması kayıt dışı çalışmayı¹¹ ve var olan yoksulluğun artmasını da beraberinde getirecektir.

3- SİGORTA KOLLARINDA SUNULAN EDİMLER

a- İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası

Reformun çiftçiler adına belki de en önemli getirisi çoğu Avrupa Birliği üyesi ülkede olmayan iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolunun çiftçilere de uygulanmaya başlayacak olmasıdır. Bazı AB ülkelerinde ve halen ülkemizdeki yürürlükteki mevzuata göre tarımda kendi adına çalışanlar için İş

⁷ <http://www.bagkur.gov.tr/finansman/bulten.html> (Erişim tarihi:27.12.2005)

⁸ (488,7 YTL *0,335=163,7 YTL.)

⁹ Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Sosyal Güvenlik Reformu Kapsamındaki Bazı Yasa Tasarıları Hakkında Görüşlerimiz s. 4 vd. 1 Kasım 2005 Ankara, www.tzob.org.tr (Erişim Tarihi:27.12.2005)

¹⁰ Bülent GÜLÇUBUK, Haydar ŞENGÜL, Nilay ALUFTEKİN, Nuray KIZILASLAN Mehmet KILIÇ Tarımda İstihdam Sosyal Güvenlik Uygulamaları Ve Kırsal Yoksulluk www.zmo.org.tr (Erişim Tarihi:01.11.2005)

¹¹ TZOB; a.g.r. s. 4 vd.

Kazası ve Meslek Hastalığı sigorta kolu uygulanmaz iken tasarı ile tarımda kendi nam ve hesabına çalışanların belirtilen risklere karşı korunması sağlanmıştır. Tarım sektöründe kendi adına çalışanların yılda geçirdiği iş kazası ya da yakalandıkları meslek hastalıkları konusunda herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak tarımda kendi adına çalışanların iş kazası ve meslek hastalığı riskinin ücretli çalışanlardan az olduğu düşünülmektedir. Mevcut sistem içerisinde iş kazası ve meslek hastalığı halinde sağlık sigortası kapsamında sadece muayene, tetkik, tedavileri sağlanan ve süre şartı aranmaksızın malullük ve ölüm sigorta kolundaki yardımlardan faydalanabilen sigortalı çiftçiler iş kazası geçirmeleri ve sürekli iş göremez duruma düşmeleri ve gerekli koşulları taşımaları halinde uzun vadeli sigorta kollarından bağımsız olarak ve sürekli iş göremezlik ödeneği de alabileceklerdir. Yine sigortalı çiftçiler iş kazası ve meslek hastalığı geçirmeleri halinde geçici iş göremezlik ödeneğine hak kazanabileceklerdir.

b-Hastalık ve Analık Sigortası

Zorunlu sosyal sigorta kapsamında çiftçilerin eski sisteme göre en önemli avantajlarından bir tanesi sağlık hizmetinden faydalanmak için ilk defa sisteme girenler için 8, yeniden sigortalı olanlar için 4 ay olan zorunlu staj süresinin 90 güne düşmesi olacaktır. Bununla beraber bağımsız çalışanların hastalık halinde yalnızca yatarak tedavide geçici iş göremezlik ödeneği alabilmesi için yatarak tedavi olması ya da bu tedavinin gereği olarak istirahat raporu almaları gerekmektedir. (Kanun Tasarısı m.19) Gerçekten de çalışma süreleri işçilere oranla yılın belli mevsimleri olan çiftçiler için ödeneğin alınması şartının sadece yatarak tedaviye bağlanması yerinde bir yaklaşımdır. Ancak, çiftçilerin işçilerle aynı sigorta primine ödemesine karşılık sadece yatarak tedavileri nedeniyle iş göremez duruma düşmeleri halinde ödenek alabilmeleri adaletsizliğe yol açabilecektir. Bu nedenle bağımlı çalışanlardan daha az geçici iş göremezlik ödeneği alacağı düşünülen çiftçiler için genel sağlık sigortası priminde kısmi bir indirim yerinde olacaktır. Bu noktada çiftçilere yönelik nakdi hastalık yardımları verilmesinin isteğe bağlı ek prim ödeme şartına bağlanması da önerilebilir.

c- Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigorta Kolları

Malullük sigorta kolu açısından konu incelendiğinde halen mevcut beş sene prim ödeme süresinin 3600 güne (10 seneye) çıktığı görülmektedir. (Kanun Tasarısı m.32) Belirtilen durum çalışma hayatları boyunca karşılaşacakları maluliyet riski yüksek olan çiftçilerin, malullük sigorta edimlerinden yararlanmasını zorlaştıracaktır. Bununla beraber sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladıkları tarihten önce kanun tasarı taslağının 31. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca malul sayılmayı gerektirecek bir hastalık

veya arızası bulunan bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılara en az on beş yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 4000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarına prim ödemiş olmak şartıyla yaşlılık aylığı bağlanma imkanı sağlanması (Kanun Tasarısı m.38) daha önce 1479 ve 2926 sayılı kanunlarda yer almayan ve doğuştan veya çalışmaya başlamadan önce malul bulunan çiftçiler açısından olumlu etki yaratacağı düşünülmektedir. Yaşlılık aylığından yararlanabilmek için şartlarda ise 2036'dan itibaren yaş yükseltilmesi hariç pek fazla değişmemektedir.¹²

Çiftçilerin eş ve çocukları açısından getirilen en önemli yeniliklerden bir tanesi evlenmesi nedeniyle ölüm aylığı veya geliri kesilen eş ve çocuklara aylığın ya da gelirin bir yıllık tutarının evlenme yardımı olarak verilmesi oluşturmaktadır. (Kanun Tasarısı m.50) Tüm sigortalılarda olduğu gibi çiftçilerin de yaşlılık aylığı hesaplama şekli değişecek ve uzun dönemde aylık bağlama oranları azaltılacaktır. (Bkz Kanun Tasarısı m.39)

Çiftçiler, diğer bağımsız çalışanlar gibi sosyal güvenlik reformunun temeli oluşturan yasa tasarıları ile yukarıda detaylı açıklanan yeni haklara kavuşabilmenin umudu içerisinde reforma tepkisiz kalmaktadırlar.¹³ Oysa bağımlı çalışanların seviyesine yükselen haklarla birlikte en önemli tehlikenin yükselen prim tutarlarının ve aylık prim ödeme sisteminin, çiftçilerin primden kaçınmalarını sağlayabileceği göz ardı edilmemelidir. Kaldı ki, zorunlu sosyal sigorta kapsamından çıkabilmek için asgari gelir seviyesinin altında gelir elde ettiğini beyan etme ya da belgeleme gibi kolay kaçınma yolları da kayıt dışı çalışmayı arttıracaktır.

B- SOSYAL YARDIMLAR VE PRİMSİZ ÖDEMELER KANUN TASARI TASLAĞI

Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler kanun Tasarı taslağı ile muhtaç kimselere yapılacak sosyal yardımların ilkeleri belirlenmektedir. Tasarı ile halen mevcut sosyal yardım ve hizmetler ile primsiz ödemeler tek çatı altında toplanmaktadır. Halen mevcut yardımlara ilave olarak ise iki çocuğa kadar çocuk yardımı ve işsiz yoksullara yönelik iş edindirme yardımı verilecektir. Aylık gelirlerinin düşüklüğü nedeniyle prim ödeyemeyen çiftçiler sosyal yardımlar ve primsiz ödemeler Kanun tasarısında belirlenen şartlara haiz olmaları halinde Kanun tasarı taslağında belirlenen yardımlardan faydalanabileceklerdir. Tasarı ile sosyal yardımlara ihtiyacı olan kişilerin objektif ölçütlere göre saptanarak yaşam düzeyi ile sosyal yardımların eşik değeri arasındaki farkın esas alınarak ödeme yapılması hedeflenmektedir.

¹² SARAÇ; a.g.m. s. 332

¹³ ALPER; a.g.k.

(Kanun Tasarı Taslağı m.4/a). Tüm sosyal yardımlardan faydalanabilmek için temel koşul kişinin eşik değerin altında kalması temel koşuldur. (Kanun Tasarı taslağı m.6) Eşik değeri ve yaşam düzeyinin nasıl hesaplanacağı ise tasarı taslağının 8. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre *sosyal yardım eşik değeri; ikamet edilen yerin sosyo-ekonomik özellikleri de dikkate alınarak sosyal yardımların türüne göre Kurum tarafından yıllık veya altı aylık olarak belirlenmektedir. Bu belirlemede kişinin evli olması halinde karı koca ile çocuk sayısı esas alınacaktır. Yaşam düzeyi ;*

- a) *Yardım için başvuran kişinin gelir veya aylığı, kendisine yapılan aynı ya da nakdi diğer ödemeleri, nakdi transfer ve hibe gelirleri, her türlü haklardan dolayı elde edilen gelirleri,*
- b) *Taşınır ve taşınmaz malları, hakları*
- c) *Harcamaları dikkate alınarak Kurumca çıkarılacak yönetmelik hükümlerine göre hesaplanacaktır. (a) bendinde belirtilen ödemelerin fiilen yapılmamış olması, hesaplamada dikkate alınmasına engel teşkil etmeyecektir.*

Madeninin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere kişinin yaşam düzeyinin, taşınır taşınmaz malları, hakları dikkate alınacaktır. Bu durumda kendi ürettiğini tüketen ve araziye sahip çiftçilerin gelirleri ile aynı gelirleri toplamının sosyal eşik değeri üstüne çıkması muhtemeldir. Bu durumda asgari ücretin altında gelir elde ettiği için Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası'nın kapsamı dışında kalan çiftçilerin sosyal yardımlardan faydalanması da neredeyse imkansız hale gelebilecektir.¹⁴ Bir başka ifadeyle primli sisteme ilişkin kanun tasarı taslağında kişinin sistemden çıkması için asgari ücretin altında gelir elde ettiğini belgelemesi yeterli görülürken, söz konusu aynı kişiye sosyal yardım verilmesi olduğunda kişinin muhtaçlık çizgisinin belirlenmesinde aynı gelirler, mallar ve haklar ile harcamalar da dikkate alınmaktadır. Diğer yandan çocuk yardımı ile iş edindirme yardımının en fazla bir yıl süre ile verilmesi ve tekrar yardıma hak kazanabilmek için en az bir yıllık sürenin geçmiş olma şartının aranması (kanun tasarı taslağı m. 9/3) çiftçilerin yardıma hak kazansalar bile elde edebilecekleri yardım tutarı son derece sınırlı olmasına yol açacaktır.

SONUÇ

Türkiye'de tarımın payı giderek küçülmesine karşın tarımda istihdam edilen işgücü aynı oranda azalmamıştır. Tarımda çalışan işgücü halen toplam işgücünün üçte biri civarındadır. Tarım kesiminin en büyük sorunu milli

¹⁴ Hemen belirtelim ki sosyal yardımın verilmesi için eşik değerin belirlenmesinde çocuk sayısının da dikkate alınması olumludur. Bununla beraber eşik değerin hesaplanması konusunda tam bir netlik bulunmamaktadır.

gelirden yeterince pay alamamasıdır. Kullanılan arazilerin giderek küçülmesi, ölçek ekonomilerinden faydalanamama ve girdi fiyatlarının yüksekliği ortalama sabit maliyeti arttırmaktadır. Tarım kesimi ülkemizin en yoksul sektörü konumundadır. Tarımda günümüze kadar uygulanan sosyal güvenlik politikalarının , belirtilen kesime yeterli güvenceyi sağladığı söylenemez. Ülkemizde çiftçilerin yaklaşık %83'ü hiçbir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı değildir. Kayıtlı olanların ise büyük kısmının ise düzenli prim ödeme alışkanlığı bulunmamaktadır. Hali hazırda çiftçilerin yaklaşık %55'i asgari ücretin altında gelir elde etmektedir. Tarımda kendi adına çalışanların sosyal güvenliği ile ilgili olarak ülkemizde 1983 yılında 2926 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Çiftçiler ile ilgili sosyal güvenlik uygulaması 1993 yılında tüm ülkeye yayılmıştır. 1998 yılında çiftçilere yönelik sağlık sigortası uygulaması yürürlüğe girmiştir. Nihayet 2003 yılında 4956 sayılı kanun ile 2926 sayılı Kanun'un maddelerinin önemli bölümü yürürlükten kaldırılmış ve çiftçiler hakkında da 1479 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaya başlamıştır. Bununla birlikte primler, prim basamakları, malullük, yaşlılık aylığının hesaplanması, sağlık sigortasından faydalanacaklar gibi bazı hükümlerin yürürlükten kaldırılma tarihi ertelenmiştir. Mevcut sosyal sigorta sistemi içerisinde çiftçilere sağlık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kolları uygulanmakta, çiftçinin iş kazası veya meslek hastalığına tutulması halinde ise malul kalmasına ya da ölmesine göre aylık bağlanmakta ancak belirtilen aylıklar, işçilerde olduğu gibi çiftçinin uzun vadeli sigorta kollarından aylığa hak kazanması halinde birleştirilmemektedir. Kadın çiftçinin ya da erkek çiftçinin eşinin analığı halinde ise doğum giderleri sağlık sigortası çerçevesinde verilmekte, ancak geçici iş göremez duruma düşmüş çiftçiye geçici iş göremezlik ödeneği verilmemektedir. Aynı şekilde hastalık yardımlarında da geçici iş göremezlik ödeneği bulunmamaktadır. Çiftçilerin gerekli koşulları taşımaları halinde primsiz sosyal güvenlik rejimi içerisindeki sosyal yardım ve hizmetlerden de faydalanması olanaklıdır. Nitekim çiftçilerin yaklaşık %20'sinin ödeme gücü olmayan vatandaşların yararlandığı yeşil kart uygulaması ile sağlık sigortası ihtiyaçlarını karşıladığı görülmektedir.

Halen gündemde olan sosyal güvenlik reformu çalışan tüm kesimlerin sosyal güvenlik sistemini tek çatı altında toplamayı hedeflemekte, bunu yaparken sadece sosyal güvenlik kurumlarının değil, alınan primler ile sağlanan edimler hakkında da eşitliğin sağlanmasına çalışılmaktadır. Sosyal güvenlik reformuyla ilgili yasa tasarısı ile çiftçilere neredeyse işçilere tanınan tüm sosyal güvenlik edimleri sağlanmakta, bir başka anlatımla çiftçilerin yararlandığı sosyal sigorta edimi sayısı arttırılmaktadır. Örneğin çiftçiler iş kazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremez duruma düşerlerse, alacakları sürekli iş göremezlik geliri dışında uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan edimleri de alabilecektir. Yine çiftçilerin yatarak tedavileri veya yatarak tedavilerini gerektirecek durumlarının olması hali ile analıkları halinde

geçici iş göremezlik ödeneğine hak kazanmaları sağlanacaktır. Hemen belirtelim ki çiftçilerin halen mevcut sigorta prim oranları iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolu prim oranı nedeniyle yükselebilecektir. Yine prime esas kazancın alt sınırının yürürlükte olan asgari ücrete bağlanması da çiftçilerin zaten düşük olan prim tahsilat oranını daha da kötü duruma sokabilecektir. Sosyal güvenlik reformunun çiftçiler üzerindeki bir diğer etkisi ise aylık asgari ücretin altında gelir elde eden ve bunu belgeleyen çiftçilerin zorunlu sigorta kapsamından çıkarılmasıdır. Hemen belirtelim ki tasarıdaki madde hükmü sosyal güvenlik kurumlarının prim alacaklarının yeniden yapılandırılması ile ilgili 5458 sayılı Kanun T.B.M.M.'nde görüşülürken bir önerge ile tasarıya eklenmiş ve beklenenden önce yasalaşmıştır. Belirtilen uygulama %55'i asgari ücretin altında gelir elde eden çiftçilerin zorunlu sosyal sigorta kapsamına dışına atılması demektir. Gerçi çiftçilere istekleri halinde isteğe bağlı sigortaya prim ödeyebilme imkanı sunulmuştur. Ancak zorunlu olmasına rağmen prim ödemeyen ve eğitim durumu düşük ve sosyal güvencenin faydalarından habersiz çiftçilerin isteğe bağlı sigortaya ne derece prim ödeyebilecekleri de tartışmalıdır. Zorunlu sosyal sigorta kapsamı dışında kalan çiftçilerin Primsiz Ödemeler ve Sosyal Yardımlar Kanun Tasarısında belirtilen yardımlardan yararlanabileceği düşünülürse de belirtilen yardımlardan hangi durumlarda ve hangi ölçüde faydalanılabileceği konusunda tam bir netlik bulunmamaktadır. Üstelik çiftçiler sosyal sigorta kapsamı dışında bırakılırken aylık asgari ücretin altında gelir elde etmelerinin yeterli görülmesi gibi bir kolaylık, çiftçilerin Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler Kanun Tasarısı'na göre yardıma hak kazanabilmeleri için gösterilemeyebilecektir. Bir çok AB üyesi ülkede çiftçilerin zorunlu sosyal sigorta kapsamında prim ödeyebilmesi için prim oranlarından, prim ödeme zamanına verilecek yardımların çeşitliliğine kadar pek çok düzenleme yapılmıştır. Yine pek çok ülkede çiftçilerin sosyal güvenliğinin finansmanına yüksek oranda devlet katkısı bulunmaktadır. Ülkemizde de çiftçilerin sosyal sigorta programından faydalanmasını temin edecek şekilde primlere yüksek oranlı devlet katkısı ve çiftçilere yönelik prim ödeme kolaylıkları çiftçilerin kapsama girmelerinde etkili olabilecektir.

Çiftçiler ülkemizde yoksulluk oranı en yüksek dolayısıyla sosyal güvenliğe en fazla ihtiyacı olan kesimdir. Çiftçilerin sosyal güvenlik sistemine kayıtlılıkları ve yardımlardan faydalanabilmeleri devletin sosyal güvenlik sisteminde çiftçilere tanıyabileceği bir takım ayrıcalıklar kadar tarım sektörünün güçlendirilmesine, bir başka anlatımla çiftçilerin gelir seviyelerinin yükseltilmesine bağlıdır. Bu noktada AB'ye giriş sürecinde tarım sektöründe çalışanların sayısında meydana gelecek azalmaya paralel olarak, çiftçilerin ve aile fertlerinin yeni işlere uyumunu sağlayacak politikaların izlenmesi ve mesleki eğitim programlarının geliştirilmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR:

- ABAY Canan, OLHAN Emine, UYSAL Yaşar, YAVUZ Fahri, TÜRKEKUL Berna, Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim, www.zmo.org.tr (Erişim Tarihi, 28.12.2005)
- ALPER, Yusuf, Sosyal Güvenlik Yasalarının Değerlendirilmesine İlişkin Konuşma, Sosyal Güvenlik Yasalarının Değerlendirilmesi Semineri, 22.02.2005, Ankara, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1450> (Erişim Tarihi:19.02.2006)
- ARICI Kadir, Türkiye’de Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanların (Çiftçilerin) Sosyal Güvenliği, Kamu İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Prof. Dr. Kamil TURAN’a armağan, Cilt:7, Sayı:2 2003
- Bağ-Kur Genel Müdürlüğü 1995-1996-1997 Yılı İstatistik Yıllığı Ankara 1998
- Bağ-Kur Genel Müdürlüğü; 1998 Yılı İstatistik Yıllığı Ankara 1999
- Bağ-Kur Genel Müdürlüğü; 1999-2000 Yılı İstatistik Yıllığı Ankara 2001
- BAYRAÇ, H. Naci YENİLMEZ Füsün, Türkiye ve AB Tarım Sektörlerinin Karşılaştırması www.e-konomistdergi.com/makaleler/nbayrac.htm Erişim Tarihi: (01.10.2005)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Erişim Sitesi www.calisma.gov.tr (Erişim Tarihi:01.11.2005)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Reform, Ankara Nisan 2005
- DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-2004 www.dpt.gov.tr (Erişim Tarihi:10.11.2005)
- GÜLÇUBUK, Bülent, ŞENGÜL, Haydar, ALUFTEKİN, Nilay, KIZILASLAN Nuray KILIÇ Mehmet Tarımda İstihdam Sosyal Güvenlik Uygulamaları Ve Kırsal Yoksulluk www.zmo.org.tr (Erişim Tarihi:01.11.2005)
- GÜZEL, Ali, OKUR, Ali Rıza, Sosyal Güvenlik Hukuku, 10. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul Ekim 2004
- ILO. Social Security Principles, International Training Center of The ILO, Turin, Italy, 1998
- Sağlık Bakanlığı, 2004/15 sayılı Genelgesi www.saglik.gov.tr (Erişim Tarihi:27.11.2005)
- SARAÇ, Coşkun, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası “ “Primsiz Ödemeler” ve “Sosyal Güvenlik Kurumu” Kanun Tasarılarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt:8 Sayı:1, 2006 s. 325-342
- SAVY, Robert, Tarımda ve Kırsal Kesimde Sosyal Güvenlik, Çeviren Yusuf ALPER; Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını , Yayın No:77, İstanbul, 1987, s. 31 vd.
- SEÇER, Şebnem, Planlı Dönemde Sosyal Güvenlik Alanındaki Gelişmeler, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı:3,

1999, s.48-68. <http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi03/planli.htm>
(Erişim Tarihi:01.12.2005)
Social Protection of the Self-employed Social Protection Schemes for Self-employed Farmers, Craftsmen and Tradesmen in the Member States of the EU and of the EFTA 1st January 2003 www.europa.eu.int Erişim Tarihi:22.11.2005)
SÖZER, Ali Nazım Sosyal Devlet Uygulamaları Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Yayını no:8 İzmir 1997
SÖZER, Ali Nazım, Türkiye’de Sosyal Hukuk, II. Baskı, İzmir 1998, Barış yayınları Fakülteler Kitabevi İzmir 1998
Tarım Sigortaları Kanunu Genel Gerekeçesi, www.tbmm.gov.tr (Erişim Tarihi, 23.12.2005) Tarım Sigortaları Kanunu Gerekeçesi, www.tbmm.gov.tr (Erişim Tarihi, 23.12.2005)
TUNCAY, Can, EKMEKÇİ, Ömer, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri 11. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, Şubat 2005, s. 537 vd.
Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), “Sosyal Güvenlik Reformu Kapsamındaki Bazı Yasa Tasarıları Hakkında Görüşlerimiz” 1 Kasım 2005 Ankara, www.tzob.org.tr (Erişim Tarihi:27.12.2005)
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2003 yılı Yoksulluk Çalışması www.die.gov.tr (Erişim Tarihi:14.12.2005)
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hane Halkı Gelir Tüketim Anketi 2003 Yılı Özet Veri Tekeri
e-mevzuat , www.basbakanlik.gov.tr (Erişim Tarihi:20.12.2005)
www.bagkur.gov.tr/finansman/bulten.html (Erişim tarihi:27.12.2005)
www.saglik.gov.tr (Erişim Tarihi:01.11.2005)
www.sydtf.gov.tr/sydtf_faaliyet.html (Erişim Tarihi:28.12.2005)
www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=desteklemeler/Tugem_destekleme/destek.htm (Erişim Tarihi:28.12.2005)
2006 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu
<http://www.bumko.gov.tr/proje/proje2/MerkeziYonetim/MYBK.htm> (Erişim Tarihi:19.03.2006)